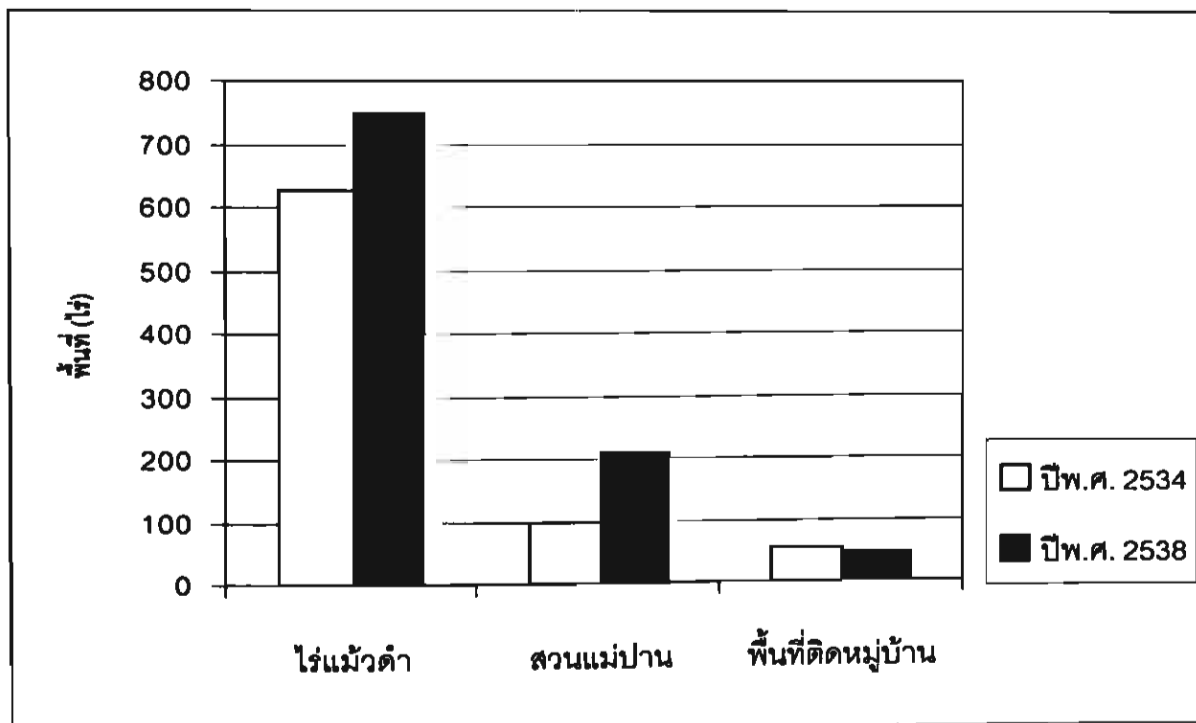

ชนิดพืชไร่ที่ปลูกในช่วงนี้ ได้แก่ ข้าวโพด ดอกกระดาศ แครอทและผักกาดขาว ในช่วงปี พ.ศ. 2534 – 2538 พื้นที่ไร่เหล่าเพิ่มขึ้นจาก 780.46 ไร่ เป็น 1,004.54 ไร่ พื้นที่ไร่เหล่าส่วนใหญ่กระจายอยู่บริเวณไร่แม่ดำมากกว่าในบริเวณอื่น โดยพื้นที่ไร่เหล่าบริเวณไร่แม่ดำและสวนแม่ปานเพิ่มขึ้น แต่บริเวณติดพื้นที่หมู่บ้านลดลง ดังรายละเอียดในแผนภูมิ 4.16

แผนภูมิ 4.16 การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ไร่เหล่าแต่ละบริเวณ ในปี พ.ศ. 2534 – 2538

ในช่วงนี้พื้นที่ไร่เหล่ามีการเปลี่ยนแปลง 345.47 ไร่ หรือร้อยละ 44.26 ของพื้นที่ไร่เหล่าปี พ.ศ. 2534 ซึ่งเปลี่ยนเป็นการใช้ที่ดินประเภทต่างๆ ดังตาราง 4.9

ตาราง 4.9 การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ไร่เหล่า ในช่วงปี พ.ศ. 2534 – 2538

ลักษณะการเปลี่ยนแปลง (เดิม → เปลี่ยนเป็น)	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละของพื้นที่ ที่มีการเปลี่ยนแปลง
พื้นที่ไร่เหล่า → ป่า	274.23	79.38
พื้นที่ไร่เหล่า → ไร่	42.87	12.41
พื้นที่ไร่เหล่า → สวน	23.59	6.83
พื้นที่ไร่เหล่า → ชุมชน	4.78	1.38
รวม	345.47	100.00

การลดลงของพื้นที่ไร่ในแต่ละบริเวณและการเพิ่มขึ้นของพื้นที่ไร่เหล่าบริเวณไร่แม่ดำและแม่ปาน มีความสัมพันธ์กับนโยบายการจัดการพื้นที่อุทยานฯ การจัดการพื้นที่ลุ่มน้ำ เช่นเดียวกับในช่วง ปี พ.ศ. 2527 – 2534

ช่วงปี พ.ศ. 2534 – 2538 พื้นที่สวนไม้ผลเพิ่มขึ้นจาก 275.55 ไร่ เป็น 409.59 ไร่ และพื้นที่สวนไม้ผลมีการเปลี่ยนแปลง 69.34 ไร่ หรือร้อยละ 25.16 ของพื้นที่สวนไม้ผลปี พ.ศ. 2534 ซึ่งเปลี่ยนเป็นการใช้ที่ดินประเภทต่างๆ ดังรายละเอียดในตาราง 4.10

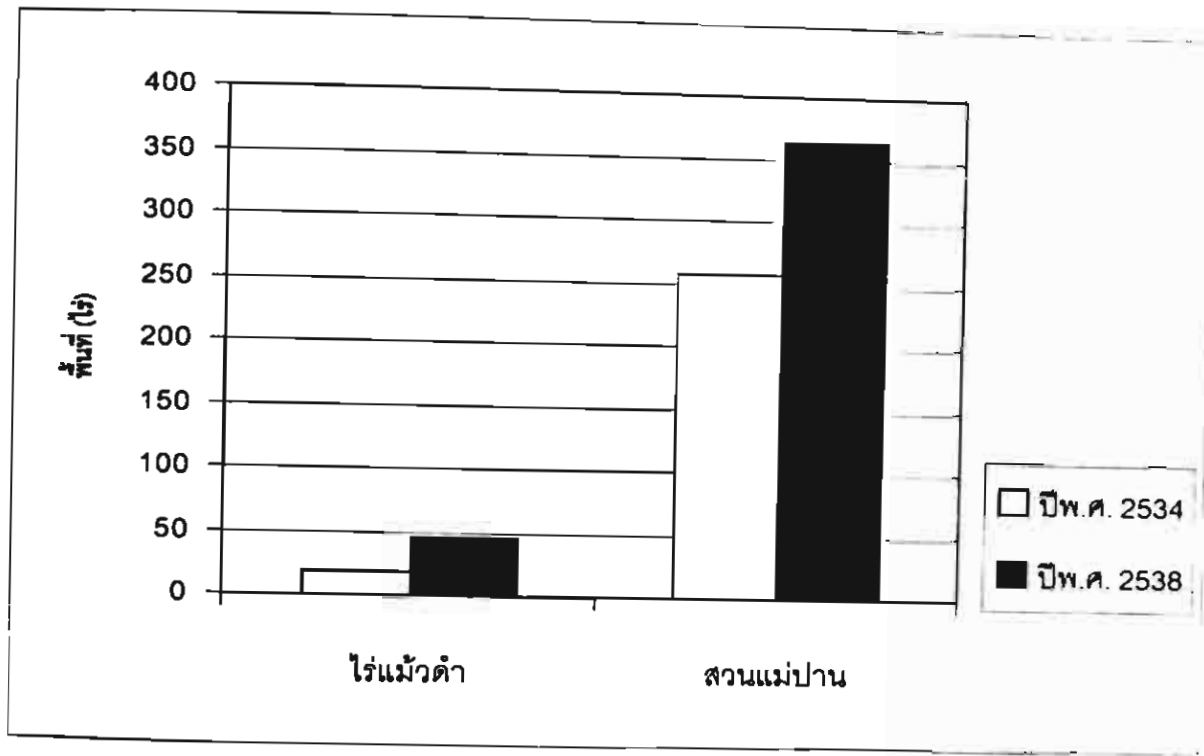
ตาราง 4.10 การเปลี่ยนแปลงพื้นที่สวนไม้ผล ในช่วงปี พ.ศ. 2534 – 2538

ลักษณะการเปลี่ยนแปลง (เดิม → เปลี่ยนเป็น)	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละของพื้นที่ ที่มีการเปลี่ยนแปลง
พื้นที่สวนไม้ผล → ไร่	36.14	52.12
พื้นที่สวนไม้ผล → ป่า	18.04	26.02
พื้นที่สวนไม้ผล → ไร่เหล่า	15.16	21.86
รวม	69.34	100.00

มีข้อน่าสังเกตคือ ในช่วงนี้มีการเพิ่มพื้นที่สวนไม้ผลบริเวณไร่แม่ดำมากกว่าในบริเวณสวนแม่ปานดังรายละเอียดในแผนภูมิ 4.17 ซึ่งเกี่ยวข้องกับการสร้างถนน โดยชาวบ้านจากหมู่บ้านได้ทำการสร้างถนนเข้าไปในแปลงปลูกป่าในปี พ.ศ. 2536 ซึ่งแต่เดิมเป็นทางเดิน ทำให้ชาวบ้านสามารถนำรถยนต์จากหมู่บ้านผ่านทางไร่แม่ดำและลงไปถึงสวนแม่ปานได้ จากเดิมชาวบ้านต้องขับรถจากหมู่บ้านลงมาในเมืองและขับรถย้อนกลับขึ้นไปทางถนนสายหางดง – สะเมิง เพื่อเข้าไปสวนแม่ปานทางด้านน้ำตกศรีสังวาลย์ การสร้างถนนจึงมีความสัมพันธ์กับการเพิ่มขึ้นของสวนไม้ผลบริเวณไร่แม่ดำ

ระหว่างปี พ.ศ. 2534 – 2538 พื้นที่ป่าในเขตหมู่บ้านลดลงจาก 4,820.63 ไร่ เหลือ 4,669.93 ไร่ พื้นที่ป่ามีการเปลี่ยนแปลง 598.52 ไร่ หรือร้อยละ 11.90 ของพื้นที่ป่าปี พ.ศ. 2534 ซึ่งได้เปลี่ยนเป็นการใช้ที่ดินประเภทต่างๆ ดังรายละเอียดในตาราง 4.11

แผนภูมิ 4.17 การเปลี่ยนแปลงพื้นที่สวนไม้ผลแต่ละบริเวณ ปี พ.ศ. 2534 – 2538

ตาราง 4.11 การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่า ในช่วงปี พ.ศ. 2534 – 2538

ลักษณะการเปลี่ยนแปลง (เดิม → เปลี่ยนเป็น)	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละของพื้นที่ ที่มีการเปลี่ยนแปลง
พื้นที่ป่า → ไร่เหล่ำ	410.18	68.53
พื้นที่ป่า → ไร่	104.91	17.53
พื้นที่ป่า → สวน	72.25	12.07
พื้นที่ป่า → ชุมชน	11.18	1.87
รวม	598.52	100.00

การอพยพเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เป็นจำนวนมากในช่วงที่ผ่านมา ทำให้ทางอุทยานฯ ใช้เป็นเหตุผลในการไม่ยอมให้หมู่บ้านมีไฟฟ้าใช้เพราะเกรงว่าจะมีการอพยพของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เข้ามาอยู่ในหมู่บ้านมากขึ้น ชาวบ้านจึงได้กำหนดข้อตกลงร่วมกันและห้ามไม่ให้มีการอพยพเข้ามาเพิ่ม รวมทั้งการเกิดวิกฤตการณ์ทางการเมือง เหตุการณ์ทั้งสองนี้มีความสัมพันธ์กับการขยายหมู่บ้านในช่วงนี้ได้ชัดเจน และในช่วงนี้เป็นช่วงที่รัฐเน้นการรักษา

ปามากขึ้น เจ้าหน้าที่อุทยานฯจึงได้เพิ่มความเข้มงวดในการดูแลพื้นที่ซึ่งมีความสัมพันธ์กับการเพิ่มขึ้นของไร้งาในบริเวณพื้นที่ต้นน้ำ

4.1.4 การจัดการที่ดินระดับชุมชน

การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในช่วงที่มีการบังคับใช้นโยบายป่าอนุรักษ์อย่างเข้มงวด นอกจากจะมีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินระดับครัวเรือนดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น นโยบายการพยายามแยกชุมชนออกจากพื้นที่ป่า สร้างแรงกดดันในการใช้พื้นที่ของชาวม้ง และเพื่อต่อรองในการอยู่ในพื้นที่อนุรักษ์และเรียกร้องสิทธิในการจัดการทรัพยากร ชาวม้งจึงได้เริ่มมีการจัดการที่ดินในระดับชุมชน ได้แก่ การปลูกป่า การทำแนวกันไฟ และได้พัฒนาเป็นเครือข่าย มังรักษาป่าดอยสุเทพ – ปุย

การปลูกป่า

ในความพยายามที่จะแก้ไขปัญหาการลดลงของพื้นที่ป่าทำให้ในปี พ.ศ. 2528 รัฐบาลได้กำหนดนโยบายป่าไม้แห่งชาติ ซึ่งกำหนดเป้าหมายให้มีพื้นที่ป่าไม้ร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศ แบ่งเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ร้อยละ 15 และพื้นที่ป่าเศรษฐกิจร้อยละ 25 และในปีนี้ก็ยังสามารถเริ่มมีนโยบายการจัดขึ้นคุณภาพลุ่มน้ำ ซึ่งการจำแนกชั้นคุณภาพลุ่มน้ำได้จากการพิจารณาลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ โดยไม่ได้ให้ความสำคัญกับชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ป่า

จากความตระหนักและตื่นตัวในเรื่องการลดลงของพื้นที่ป่า ทำให้ชาวเขาถูกกล่าวหาว่าเป็นสาเหตุของการลดลงของพื้นที่ป่า โดยเฉพาะการทำไร่แบบย่ำยที่ของชาวเขาซึ่งถูกกล่าวหาว่าเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้พื้นที่ป่าของประเทศลดลง จากสถานการณ์ดังกล่าวทำให้ชาวบ้านดอยปุยเริ่มมีการจัดการที่ดินในระดับชุมชนขึ้น โดยเริ่มมีการปลูกป่าครั้งแรกในวันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ. 2527 จำนวน 2,000 ต้น ในบริเวณทางเข้าหมู่บ้าน เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นทางอุทยานแห่งชาติเห็นว่า ชาวบ้านได้ให้ความร่วมมือกับทางอุทยานแห่งชาติ ในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติในเขตอุทยานแห่งชาติ เป็นอย่างดีตลอดมา และมีการปลูกป่าครั้งที่สอง ในวันที่ 3 กรกฎาคม พ.ศ. 2528 โดยได้รับกล้าไม้จากเรือนเพาะชำกล้าไม้สันกำแพง จำนวน 3,000 ต้น มาปลูกเสริมในบริเวณสองข้างทางเข้าหมู่บ้าน การปลูกป่าที่เกิดขึ้นในช่วงแรกนี้เพื่อตอบโต้ข้อกล่าวหาที่ว่าชุมชน

ชนที่อยู่ในพื้นที่ป่าเป็นผู้ทำลายป่า ดังนั้นพวกเขาจึงได้พยายามแสดงให้เห็นทางเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ และคนทั่วไปเห็นว่าพวกเขาสามารถอยู่ร่วมกับป่าและดูแลรักษาป่าได้

ต่อมาในช่วงปี พ.ศ. 2532 ผลจากการเกิดอุทกภัยครั้งร้ายแรงที่จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเหตุการณ์ในครั้งนั้นได้นำไปสู่การยกเลิกสัมปทานป่าไม้(ปิดป่า)ทั่วประเทศ และทำให้กรมป่าไม้หันมาให้ความสนใจการดำเนินการทางด้านอนุรักษ์มากขึ้น เหตุการณ์ดังกล่าวยังได้สร้างความชอบธรรมให้กับแนวคิดที่ว่าชาวเขาเป็นคนทำลายป่าอีกด้วย หมู่บ้านดอยปู่ยก็ได้รับแรงกดดันจากภาวะการณดังกล่าว ชาวบ้านดอยปู่ยจึงทำการปลูกป่า ครั้งที่สาม ในช่วงปลายปี 2532 โดยได้ขอลำไม้จากป่าไม้อำเภอเมืองจำนวน 2,000 ต้น ปลูกบริเวณสองข้างทางถนนเข้าหมู่บ้านจากพระตำหนักภูพิงค์จนถึงหมู่บ้าน เป็นระยะทางประมาณ 3 กิโลเมตร

ในช่วงที่มีการบังคับใช้นโยบายป่าอนุรักษ์อย่างเข้มงวดและในภาวะที่มีการตื่นตัวเรื่องการรักษาทรัพยากรป่าไม้เป็นอย่างมากนี้ ทางอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ - ปุย ก็ได้เริ่มมอบหมายให้หน่วยงานต่างๆ ศึกษาและจัดทำแผนการจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ - ปุยอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเริ่มขึ้นในปี พ.ศ. 2533 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้เสนอแผนแม่บทการจัดการอุทยานแห่งชาติ และในปี พ.ศ. 2536 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้จัดทำแผนการจัดการอุทยานแห่งชาติขึ้นอีกครั้ง สาระสำคัญของแผนดังกล่าว ได้กล่าวถึงปัญหาการบุกรุกพื้นที่อุทยานแห่งชาติของประชากรทั้งในเขตอุทยานแห่งชาติ และรอบเขตอุทยานแห่งชาติ แนวทางการจัดการเพื่อแก้ไขปัญหา ยังคงมีแนวคิดที่ต้องย้ายชุมชนออกจากพื้นที่อุทยานแห่งชาติ

หลังจากที่เกิดวิกฤตการณ์ขาดแคลนน้ำอย่างมากระหว่างปี พ.ศ. 2533 - 2535 ชาวบ้านดอยปู่ยซึ่งได้มีการปลูกป่าครั้งที่สี่ เมื่อวันที่ 4 มิถุนายน พ.ศ. 2536 ชาวบ้านได้ร่วมกับเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ - ปุย ปลูกป่าเสริมในพื้นที่ จำนวน 300 ไร่ ซึ่งเป็นโครงการพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ

ในช่วงปี พ.ศ. 2537 บริษัทชินวัตร ได้จัดโครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติ เนื่องในวโรกาสทรงครองราชย์ปีที่ 50 ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ เมื่อวันที่ 5 มิถุนายน 2537 มีเนื้อที่ 1,100 ไร่ ซึ่งพื้นที่ปลูกป่านี้อยู่ใกล้กับหมู่บ้านในบริเวณดอยผากอง ใกล้กับดอยป่าคา โดยทางบริษัทได้มอบให้ชาวม้งบ้านดอยปู่ยร่วมปลูกป่าและมีการทำถนนดินให้รถยนต์สามารถเข้าไปถึงพื้นที่ปลูกป่าและสวนแม่ปานในเส้นทางเดินของชาวบ้าน หลังจากนั้นชาวบ้านจึงได้ใช้ประโยชน์จากเส้นทางนี้เข้าไปที่ไร่แม่ดำและสวนแม่ปาน จากแต่เดิมที่ต้องขับรถย้อนกลับลงมาในเมืองและเข้าไปในพื้นที่สวนทางน้ำตกศรีสังวาลย์ในเขตอำเภอหางดง ซึ่งมักจะถูกเรียกเก็บเงินจากเจ้าหน้าที่ที่ด่านน้ำตกศรีสังวาลย์ดังที่ได้กล่าวไปแล้ว นอกจากนี้บริษัทยังคงให้เงินสนับสนุนในการดูแล

แลพื้นที่ปลูกป่าอย่างต่อเนื่องปีละ 50,000 บาท ซึ่งในปัจจุบันชาวบ้านได้นำเงินจำนวนนี้มาเป็นงบประมาณในการทำแนวกันไฟของหมู่บ้าน

การทำแนวกันไฟ และการเกิดเครือข่ายมั่งรักษาป่าดอยสุเทพ - ปุย

ในประเทศไทยเริ่มมาให้ความสนใจกับปัญหาไฟป่าอย่างจริงจังเมื่อปี พ.ศ. 2524 โดยมองว่า "ไฟป่า" เป็นภัยร้ายที่สำคัญประการหนึ่งที่เกิดจากความเสื่อมโทรมต่อทรัพยากรป่าไม้ ดังนั้นเพื่อกำจัดภัยร้ายนี้ ในปี พ.ศ. 2524 รัฐบาลโดยกรมป่าไม้จึงได้จัดให้มีหน่วยงานสนามเพื่อรับผิดชอบโดยตรงในการป้องกันและควบคุมไฟป่าในเขตอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ - ปุย จังหวัดเชียงใหม่ เป็นหน่วยงานแรก และได้เปลี่ยนมาเป็น โครงการควบคุมไฟป่าภูผิงค์ ในปี พ.ศ. 2525 โดยมีวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งคือ 1) เพื่อถวายเป็นความจงรักภักดีต่อองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระบรมวงศานุวงศ์ 2) เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดไฟป่าในเขตอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ - ปุย และในปี พ.ศ. 2525 นี้ก็ได้มีการก่อตั้ง ศูนย์ควบคุมไฟป่าภาคเหนือ โดยอยู่ในความดูแลรับผิดชอบของกองจัดการป่าไม้ (ศูนย์ควบคุมไฟป่าภาคเหนือ, 2539)

เมื่อมีการกล่าวถึงสาเหตุของไฟป่า ชาวบ้านโดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่อาศัยอยู่ในเขตป่าก็ยังคงถูกเพ่งเล็งว่าเป็นสาเหตุหลักของการเกิดไฟป่าขึ้น ดังจะเห็นได้จากรายงานข้อเท็จจริง สภาพปัญหาการเกิดไฟป่าในเขตอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ - ปุย (ข้อมูลจากโครงการควบคุมไฟป่าภูผิงค์) กล่าวว่า จากการสำรวจข้อเท็จจริงถึงการประกอบอาชีพของราษฎร การดำรงชีวิตของราษฎร ตลอดจนสภาพป่า ลักษณะเชื้อเพลิงต่างๆ จึงพอสรุปปัญหาของไฟป่าได้ ดังนี้

1) อาชีพของราษฎรส่วนใหญ่ เมื่อเข้าสู่ฤดูแล้งจะเข้าป่าเพื่อล่าสัตว์หรือเก็บหาของป่า และมักใช้ประโยชน์จากไฟป่าในการล่าสัตว์ เช่น ก่อกองไฟในตอนกลางคืน และก็จากไปโดยไม่ดับไฟให้สนิท ทำให้เกิดไฟลุกลามขึ้นเป็นไฟป่าได้

2) ราษฎรต้องการขยายพื้นที่ทำกิน โดยการใช้ไฟเผาทำลายให้สภาพป่าเสื่อมโทรม

3) จากการปฏิบัติงานในหน้าที่บางอย่างของหน่วยงานราชการบางหน่วยงาน ไม่เป็นที่พอใจแก่ราษฎร จึงทำให้มีการแกล้งจุดไฟให้ไหม้ป่า โดยไม่คำนึงถึงความรับผิดชอบว่าหน่วยงานไฟป่าต้องมาทำการดับไฟ เป็นต้น

จากการที่หมู่บ้านในเขตป่าถูกกล่าวหาว่าเป็นสาเหตุให้เกิดไฟป่า ชาวบ้านในหมู่บ้านดอยปุยได้พยายามตอบโต้ข้อกล่าวหาดังกล่าวโดยได้เริ่มทำแนวกันไฟในปี พ.ศ. 2529 และได้เริ่มมีโครงการอนุรักษ์สัตว์ป่า และได้ร่วมกันทำแนวกันไฟอีกครั้ง เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2536

ซึ่งมีเขตพื้นที่ที่ทำแนวกันไฟประมาณ 7 ตารางกิโลเมตร และเมื่อวันที่ 22 มีนาคม ถึงวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2536 ได้มีการจัดเวรยามในการดูแลป้องกันไฟป่าในเขตพื้นที่ที่ทำแนวกันไฟไว้ (ดังรายละเอียดในแผนที่ 4.5) โดยจัดเวรยามผลัดกันวันละ 10 คน

นอกจากความร่วมมือในการจัดการที่ดินระดับชุมชนแล้ว ยังได้มีความร่วมมือในการจัดการพื้นที่ป่าร่วมกันระหว่างชุมชนและได้พัฒนาเป็นเครือข่ายมั่งรักษาป่าดอยสุเทพ - ปุย จุดเริ่มต้นของเครือข่ายมั่งรักษาป่าดอยสุเทพ - ปุย เกิดขึ้นเนื่องจากบ้านผ่านและบ้านแม่สาใหม่ ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่อยู่ในเขตอุทยานฯ หมู่บ้านทั้งสองแห่งมีการขยายตัวของ การปลูกพืชทดแทนผืนอย่างมาก ทำให้ป่าบริเวณรอบหมู่บ้านถูกทำลายเพื่อเปลี่ยนเป็นพื้นที่เพาะปลูก ดังนั้นในปี พ.ศ. 2530 ผู้อาวุโสของหมู่บ้านได้พูดคุยแลกเปลี่ยนกันหลายครั้งและได้ข้อสรุปว่า ต้องยุติการขยายตัวของพื้นที่ปลูกพืชเศรษฐกิจของทั้งสองหมู่บ้าน และดำเนินการกำหนดพื้นที่ป่าธรรมชาติที่เหลืออยู่ในขณะนั้นให้เป็นป่าศักดิ์สิทธิ์ โดยทำการประกอบพิธีกรรมตามวัฒนธรรมและความเชื่อของชุมชน คือ พิธี "ดงแซ่" และในฤดูแล้งของทุกปี ชาวบ้านทั้งสองหมู่บ้านยังร่วมกันทำแนวกันไฟเป็นพื้นที่ประมาณ 4,500 ไร่

หมู่บ้านดอยปุยได้เข้าร่วมเครือข่ายฯนี้ในปี พ.ศ. 2531 โดยหมู่บ้านดอยปุยและหมู่บ้านขุนช่างเคี่ยนซึ่งตั้งอยู่ตอนกลางของอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ - ปุย ซึ่งที่ตั้งของหมู่บ้านทั้งสองแห่งอยู่ใกล้เขตพระตำหนักภูพิงค์ราชนิเวศน์ ในฤดูแล้งของทุกปีมักจะมีไฟป่าลุกลามจากพื้นที่ป่าตอนล่างมาสูยอดดอย ทำให้เกิดความเสียหายให้แก่พื้นที่ป่ารอบหมู่บ้าน และชาวบ้านยังถูกเจ้าหน้าที่รัฐกล่าวหาตลอดมาว่าเป็นผู้จุดไฟเผาป่า ดังนั้น ในปี พ.ศ. 2531 ผู้นำและคณะกรรมการทั้งสองหมู่บ้านจึงได้หารือร่วมกันเพื่อหาแนวทางป้องกันและควบคุมไฟป่า และตกลงที่จะทำแนวกันไฟรอบพื้นที่ป่าประมาณ 10,000 ไร่ ซึ่งอยู่ในขอบเขตที่ชาวบ้านมีศักยภาพและขีดความสามารถที่จะดูแลร่วมกันได้

สมาชิกเครือข่ายมั่งรักษาป่าดอยสุเทพ - ปุย ประกอบด้วยสี่หมู่บ้าน คือ

1. บ้านมั่งดอยปุย	ตำบลสุเทพ	อำเภอเมือง	จังหวัดเชียงใหม่
2. บ้านมั่งขุนช่างเคี่ยน	ตำบลช้างเผือก	อำเภอเมือง	จังหวัดเชียงใหม่
3. บ้านผ่าน	ตำบลโป่งแยง	อำเภอแมริม	จังหวัดเชียงใหม่
4. บ้านมั่งแม่สาใหม่	ตำบลโป่งแยง	อำเภอแมริม	จังหวัดเชียงใหม่

4.2 ช่วงความขัดแย้งและการแย่งชิงทรัพยากร (พ.ศ. 2539 –2544)

ในช่วงนี้เป็นช่วงที่ประเทศไทยประสบปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ มีการหยุดกิจการในธุรกิจหลายๆ ประเภท มีจำนวนประชากรที่ถูกเลิกจ้างงานมากขึ้น เหตุการณ์ดังกล่าวส่งผลให้รายได้ของครัวเรือนลดลงและราคาสินค้าอุปโภคและบริโภคสูงขึ้น โอกาสในการทำงานนอกภาคเกษตรของสมาชิกในครัวเรือนลดลง จำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในหมู่บ้านลดลงและซื้อของน้อยลง ทำให้รายได้หลักของครัวเรือนลดลง ชาวม้งในหมู่บ้านที่ประสบปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจมีแนวโน้มที่จะหันกลับมาพึ่งพาการผลิตในภาคการเกษตรมากขึ้น แต่นโยบายการจัดการอุทยานแห่งชาติก็ทำให้ชาวบ้านไม่สามารถทำการเกษตรได้ ทำให้ชาวบ้านต้องปรับการใช้ที่ดินในหลายๆ รูปแบบ

อีกปัจจัยหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในช่วงนี้ คือ นโยบายทางด้านป่าไม้ เนื่องจากความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติในช่วงที่ผ่านมาทำให้ในปัจจุบันรัฐบาลมีเป้าหมายที่จะอนุรักษ์และฟื้นฟูบูรณะพื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์ไว้ให้ได้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 25 ของพื้นที่ประเทศ และมีการกำหนดมาตรการต่างๆ ในการใช้พื้นที่ป่า ที่เข้มงวดมากขึ้น

สิ่งที่ตามมาคือ ในช่วงปี พ.ศ. 2540 เริ่มมีการเคลื่อนไหวของชาวบ้าน เพื่อให้รัฐบาลแก้ไขปัญหาการอพยพชาวบ้านออกจากเขตป่าอนุรักษ์ ในรูปของเครือข่ายเกษตรกรภาคเหนือ(คกน.) ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากนโยบายอนุรักษ์ที่รัฐได้ประกาศพื้นที่อุทยานแห่งชาติและพื้นที่อนุรักษ์ตามกฎหมายประเภทอื่นๆ มากขึ้น และมีความต้องการที่จะอพยพชุมชนในพื้นที่ดังกล่าวออก จนทำให้ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบรวมตัวกันคัดค้าน ผลจากการรวมตัวของชาวบ้านกดดันต่อรัฐบาล ทำให้มีมติคณะรัฐมนตรีเพื่อแก้ไขปัญหานี้เฉพาะหน้าออกมาใน วันที่ 17 และ 29 เมษายน พ.ศ. 2540 ในมติ ค.ร.ม. ได้เห็นชอบในหลักการให้มีการพิสูจน์สิทธิว่าราษฎรในพื้นที่ป่าไม้ทางภาคเหนือ ได้ทำกินมาก่อนการประกาศป่าอนุรักษ์หรือไม่ หากมาอยู่ก่อนให้รับรองสิทธิการทำกิน ในการพิสูจน์สิทธิให้ใช้หลักเกณฑ์หลายๆ อย่างประกอบกัน ได้แก่ การใช้เอกสารราชการ เช่น ส.ค.1 ภ.บ.ท.5 สำเนาทะเบียนบ้าน ร่องรอยการทำประโยชน์ สิ่งปลูกสร้าง ไม้ผล ไม้ยืนต้น รวมทั้งคำให้การของพยานบุคคลในชุมชน ซึ่งมตินี้เป็นที่พอใจแก่ชาวบ้าน เพราะถือว่าเป็นหลักเกณฑ์ที่มีความเป็นธรรมแก่ชาวบ้าน

แต่ในช่วงเดียวกับที่มีการประกาศใช้มติ ค.ร.ม. เมื่อวันที่ 17 และ 29 เมษายน พ.ศ. 2540 กลับมีการประชุมของคณะรัฐมนตรี เพื่อกำหนดมาตรการและแนวทางเพื่อแก้ไขปัญหาการบุกรุกทำลายป่าสงวนและอุทยานแห่งชาติ และได้ประกาศมติ ค.ร.ม. เมื่อวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2540 (ซึ่งเรียกว่า "มติวังน้ำเขียว" เนื่องจากประชุมในอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา) มติวังน้ำ

เขียวมีหลักการที่ขัดแย้งกับ มติ ค.ร.ม. ที่ทำกับชาวบ้าน โดยหันกลับไปยึดแนวทางที่จะไม่อนุญาตให้มีการทำกินในพื้นที่อนุรักษ์โดยสิ้นเชิง การยอมรับสิทธิจะยอมรับในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติและป่าไม้ถาวร ตามมติ ค.ร.ม. (ป่าจำแนก) เท่านั้น การออกเอกสารรับรองสิทธิจะกระทำผ่านกลไกกฎหมายดังที่ผ่านมา ได้แก่การให้ เอกสารสิทธิทำกิน (ส.ท.ก.) ส่วนแนวทางการพิสูจน์สิทธิไม่มีการระบุที่แน่ชัด

เมื่อมีการออกมติวงน้ำเขียว พร้อมๆ กับ มติคณะรัฐมนตรีที่ตกลงกับชาวบ้านได้ทำให้เกิดความสับสนในสังคม โดยเป็นที่เข้าใจว่าข้อเรียกร้องของชาวบ้านได้นำไปสู่การออกกฎหมายทำให้เกิดการบุกรุกทำลายป่า ประกอบกับความกดดันจากกลุ่มอนุรักษ์ ที่ไม่เห็นด้วยกับการรับรองสิทธิของชุมชนในเขตป่าอนุรักษ์ จึงทำให้เกิดกระแสสังคมในการทบทวนมติ ค.ร.ม. ที่ผ่านมามาทั้งหมด

ในกระแสดังกล่าวนี้นี้ได้มีการประชุมของคณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติหลายครั้งเพื่อทบทวนมติ ค.ร.ม. ที่ผ่านมา ซึ่งในที่สุดคณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติ ได้แถลงนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาที่ดินในพื้นที่ป่าไม้ เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2541 โดยนโยบายที่กำหนดขึ้นใหม่ปรากฏว่ามีแนวทางที่สวนทางกับ มติ ค.ร.ม. วันที่ 17 และ 29 เมษายน พ.ศ. 2540 ที่รัฐได้ทำต่อชาวบ้าน แต่กลับมีหลักการที่ยังสอดคล้องกับมติวงน้ำเขียวที่ผ่านมา โดยยืนยันที่จะไม่มีการรับรองสิทธิให้แก่ชาวบ้านในป่าอนุรักษ์โดยเด็ดขาด จะมีเพียงการรับรองสิทธิในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติและพื้นที่ป่าไม้ถาวร โดยมีการรับรองสิทธิผ่านกลไกรัฐและกฎหมายดังที่เคยระบุมาแล้วในมติวงน้ำเขียว ในนโยบายนี้ยังได้แถลงไว้เกี่ยวกับการพิสูจน์สิทธิการทำกิน จะใช้หลักฐานจากภาพถ่ายทางอากาศเพียงอย่างเดียว โดยตัดหลักฐานที่เกี่ยวกับเอกสารราชการหลักฐานการทำกินและหลักฐานพยานบุคคลออกไป

นโยบายของรัฐล่าสุดที่ตอกย้ำนโยบายการอนุรักษ์ คือ มีมติ ค.ร.ม. เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2541 เป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาการประกาศพื้นที่อนุรักษ์ทับที่ทำกินและที่อยู่อาศัยของชาวบ้าน โดยมีมาตรการอพยพคนออกจากพื้นที่ และใช้กระบวนการพิสูจน์สิทธิผู้อยู่อาศัยมาก่อนการประกาศพื้นที่อนุรักษ์ที่คลุมเครือ ซึ่งใช้เทคนิคทางราชการคือ ยึดภาพถ่ายทางอากาศเป็นบรรทัดฐานในการพิสูจน์สิทธิ ไม่อนุญาตให้ชาวบ้านทำไร่หมุนเวียน ที่สำคัญไม่ให้ประชาชนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาแต่อย่างใด ซึ่งแนวทางดังกล่าวนำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้อยู่ในขณะนี้

จากกระแสการอนุรักษ์ และนโยบายการอนุรักษ์ดังกล่าวทำให้ทางอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุยได้ว่าจ้างให้สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทยศึกษาและจัดทำแผนการจัดการ

อุทยานแห่งชาติ ซึ่งแผนหลักของการจัดการอุทยานแห่งชาติระยะที่ 2 (พ.ศ. 2541 – 2550) ได้เสนอกลยุทธ์ในการจัดการอุทยานแห่งชาติโดยสุเทพ-ปุย ด้านการจัดการชุมชนและหน่วยราชการ ซึ่งทางอุทยานแห่งชาติก็ได้ใช้หลักการดังกล่าวในการจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ดังนี้

- ให้ถือ มติ ค.ร.ม. วันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2540 (มติวงน้ำเขียว) เป็นแนวทางในการจัดการชุมชน

- ขอความร่วมมือจากหน่วยราชการและองค์กรที่ใช้พื้นที่ในอุทยานฯ ให้มีมาตรการบรรเทาผลกระทบสิ่งแวดล้อม ให้จำกัดการขยายสิ่งปลูกสร้าง และจำกัดจำนวนครอบครัวของเจ้าหน้าที่ที่อาศัยในอุทยานฯ โดยย้ายที่พักเจ้าหน้าที่ออกมาเป็นตัวอย่าง

- หาช่องทางที่จะเพิ่มรายได้ให้แก่ชุมชนในอุทยานฯ โดยไม่ต้องอิงการเกษตร เช่น การฝึกอาชีพนอกเกษตรและให้รายได้จากการดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวส่วนหนึ่งตกแก่มูลนิธิชุมชนในอุทยานฯ เช่น การเก็บค่าธรรมเนียมจอดรถ การขายแผ่นพับ การใช้ห้องสุขา ฯลฯ

- ลดอัตราการเพิ่มประชากรในเขตอุทยานฯ และป้องกันการอพยพย้ายเข้ามาอยู่ใหม่ ทั้งชาวไทยพื้นราบและชาวไทยภูเขา

- จัดทำแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินระยะสั้นและระยะยาวร่วมกับชุมชนในอุทยานฯ

- ส่งเสริมกิจกรรมการเกษตรแบบยั่งยืนคือ มีการอนุรักษ์ดิน น้ำ และลดการใช้สารพิษให้เหลือเท่าที่จำเป็นและมีการจัดการที่ถูกต้อง

นโยบายดังกล่าวก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านที่อยู่ในป่ากับรัฐบาล และมีการออกมาเรียกร้องของชาวบ้านเป็นอย่างมาก ในกรณีของหมู่บ้านดอยปุยนันในปี พ.ศ. 2542 ผู้นำหมู่บ้านและชาวบ้าน เข้าร่วมชุมนุมกับกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือ สัมชชาชนเผ่า และสมัชชาคนจนจากแปดจังหวัดในภาคเหนือ ที่หน้าศาลากลางจังหวัดเชียงใหม่ เรื่องการประกาศเขตอุทยานฯทับพื้นที่ทำกิน และเรียกร้องสิทธิในที่ทำกิน และในวันที่ 12 พฤษภาคม พ.ศ. 2542 ชาวบ้านไปประท้วงที่ศาลากลางจังหวัดเชียงใหม่ ทำให้ทางอำเภอไม่ยอมให้เลขที่บ้านใหม่กับชาวบ้านในหมู่บ้านดอยปุย

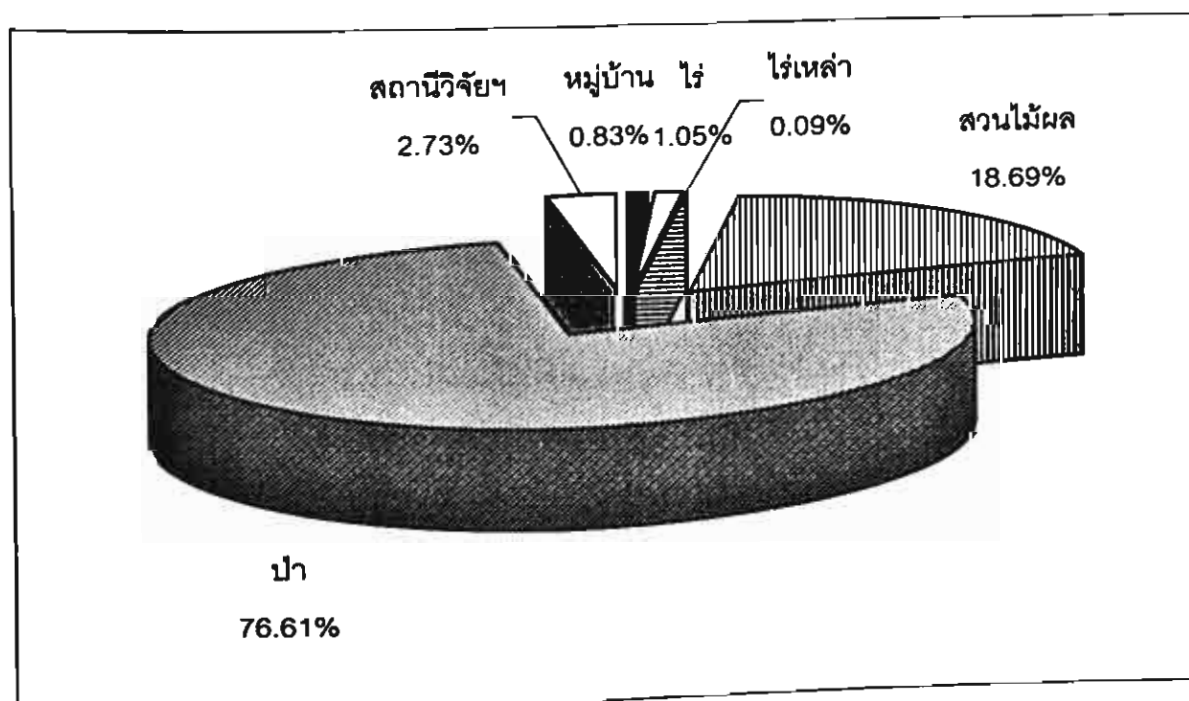
นโยบายทางด้านป่าไม้เหล่านี้ มีความเกี่ยวพันเชื่อมโยงกับการจัดการที่ดินระดับชุมชน เพื่อเรียกร้องสิทธิในการจัดการพื้นที่ของชาวบ้าน ซึ่งมีการจัดการสองประเภท ได้แก่ การปลูกป่า การทำแนวกันไฟและการป้องกันไฟป่า

4.2.1 การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินระดับครัวเรือน ระหว่างปี พ.ศ. 2539 - 2544

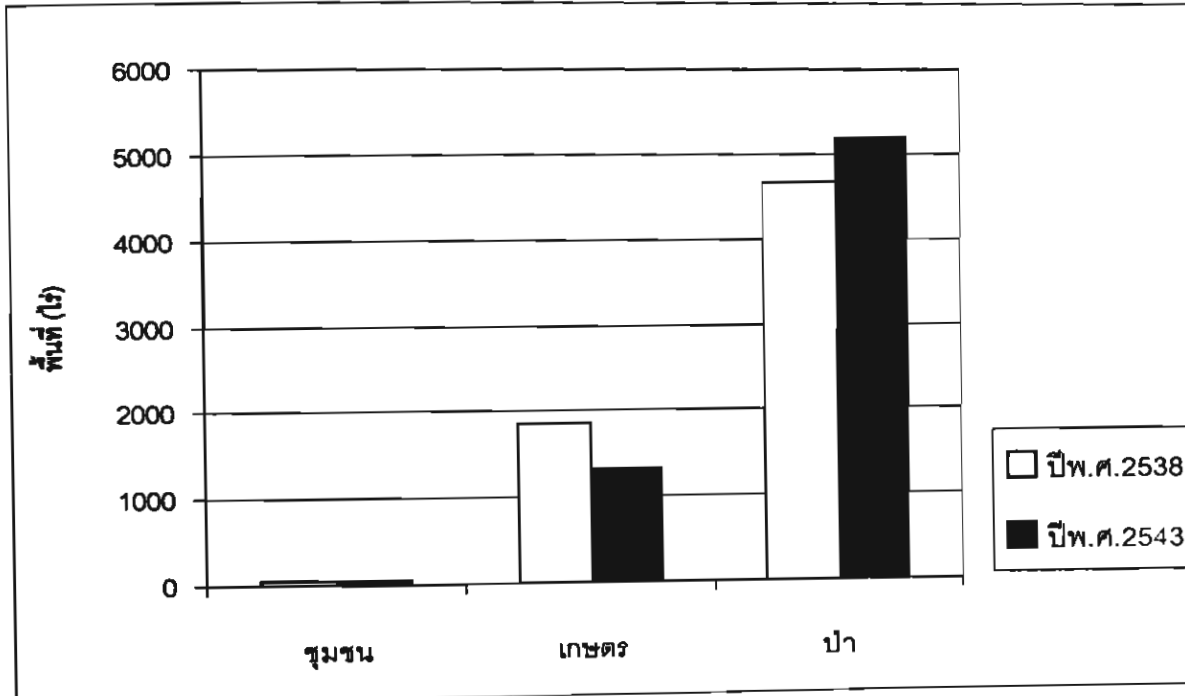
ผู้ศึกษาได้วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินระหว่างปี พ.ศ. 2539 - 2544 โดยอาศัยการเปรียบเทียบข้อมูลจากภาพถ่ายทางอากาศปี พ.ศ. 2538 กับการสำรวจภาคสนามของผู้ศึกษาในปี พ.ศ. 2543 ประกอบกับการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์พบว่า พื้นที่หมู่บ้านไม่มีการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากชาวบ้านมีข้อตกลงร่วมกันในช่วงที่ผ่านมาว่าไม่ให้มีการอพยพคนที่ไม่ใช่คนดั้งเดิมในชุมชนเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านอีก แต่ผู้ศึกษาพบว่าในช่วงนี้มีการสร้างบ้านใหม่เพิ่มขึ้นในหมู่บ้านอีกหนึ่งหลัง พื้นที่ทำการเกษตรลดลงแต่พื้นที่ป่าเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อย ดังรายละเอียดในแผนภูมิ 4.18 และ 4.19

ในช่วงเวลาระหว่างปี พ.ศ. 2538 - 2544 พื้นที่เกษตรลดลงจาก 1,854.02 ไร่ เป็น 1,342.23 ไร่ พื้นที่ไร่และพื้นที่ไร่เหลาลดลง แต่พื้นที่สวนไม้ผลเพิ่มขึ้น ดังรายละเอียดในแผนภูมิ 4.20 การเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรในช่วงนี้มีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ ได้แก่ การสร้างความหลากหลายของพืชไร่ การโค่นไม้ผล การกลับมาของการปลูกข้าวเพื่อบริโภค การหายไปของไร่เหล้า การเพิ่มความเข้มในการใช้ที่ดิน และการสร้างความหลากหลายของไม้ผล

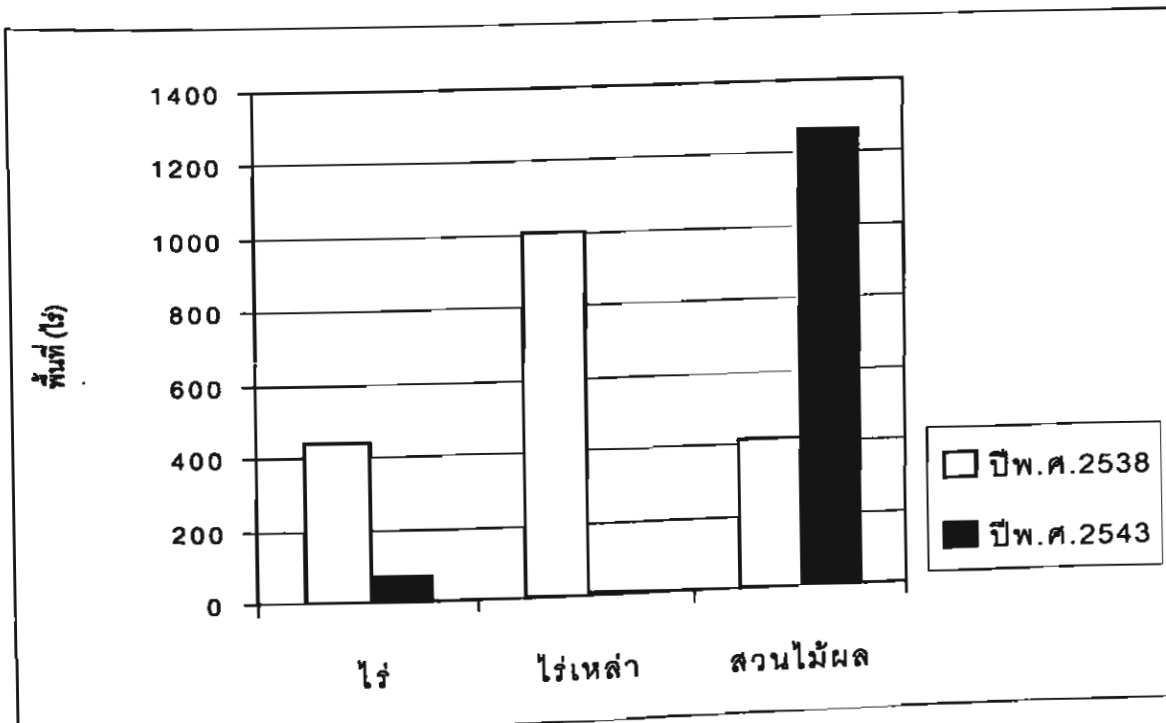
แผนภูมิ 4.18 ลักษณะการใช้ที่ดินในปี พ.ศ. 2543

แผนภูมิ 4.19 การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน ปี พ.ศ. 2538 – 2544

แผนภูมิ 4.20 การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ทำการเกษตร ในปี พ.ศ. 2538 – 2544

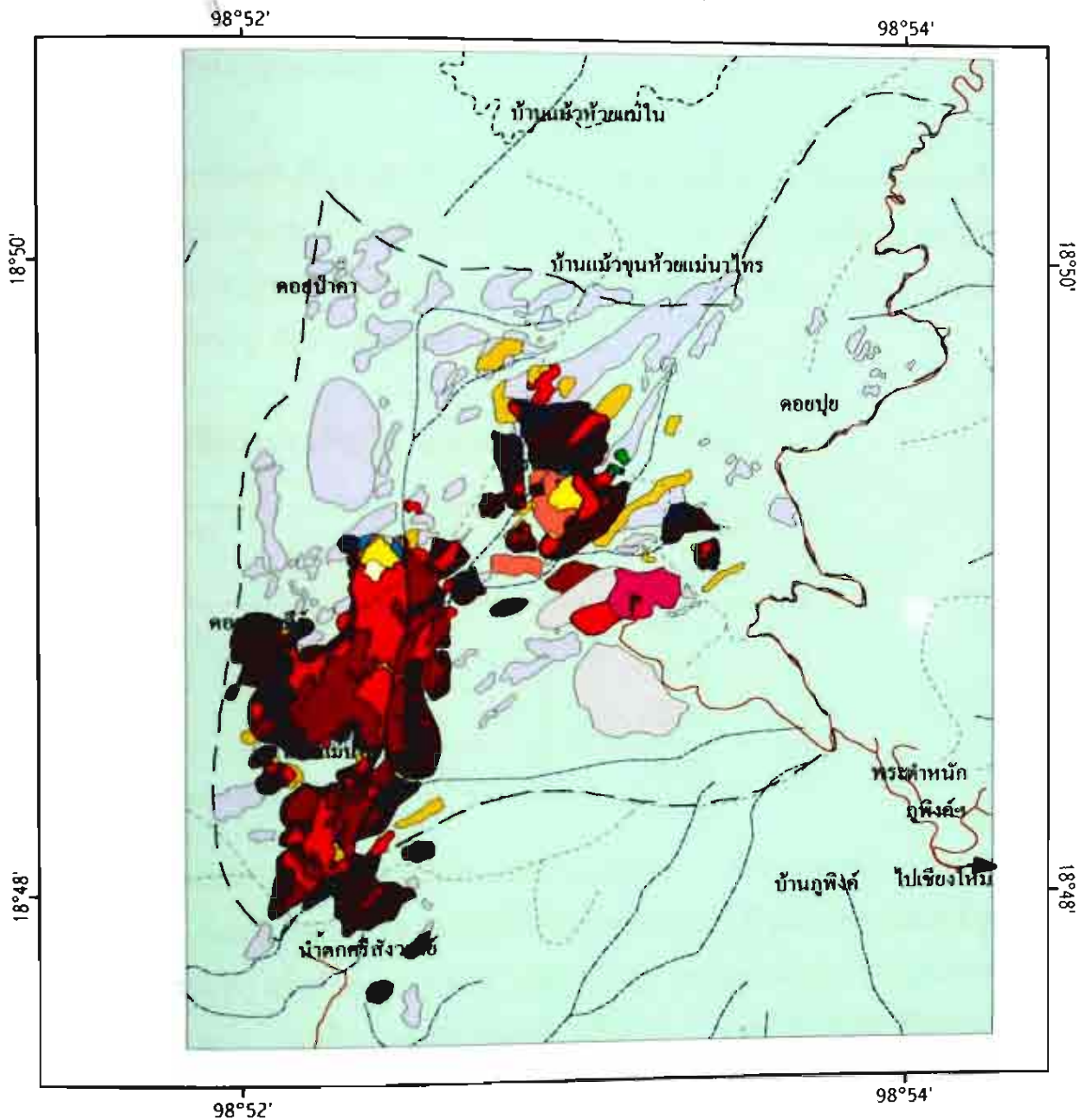

- พื้นถนนแข็ง, กว้างสองทางวิ่งขึ้นไป
- พื้นถนนอ่อน, กว้างสองทางวิ่ง
- ทางเกวียน
- ทางคน
- ทางน้ำ
- ขอบเขตหมู่บ้าน
- โรงเรียน
- สำนักสงฆ์

กิโลเมตร

แผนที่ 4.8 การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินหมู่บ้านดอยปุย ปี พ.ศ. 2538 - 2544

สัญลักษณ์

ถนน

- พื้นที่ถนนแข็ง, กว้างสองทางวิ่งขึ้นไป
- พื้นที่ถนนอ่อน, กว้างสองทางวิ่ง
- ทางเกวียน
- ทางคน
- ทางน้ำ
- ขอบเขตหมู่บ้าน
- โรงเรียน
- สำนักสงฆ์

ลักษณะการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน

	พื้นที่ป่า → สวนไม้ผล		พื้นที่ไร่เหล้า → สวนไม้ผล
	พื้นที่ป่า → ไร่เหล้า		พื้นที่ไร่เหล้า → ไร่
	พื้นที่ป่า → ไร่		ยังเป็นพื้นที่หมู่บ้านเหมือนเดิม
	ยังเป็นพื้นที่สวนไม้ผลเหมือนเดิม		ยังเป็นพื้นที่ไร่เหมือนเดิม
	พื้นที่สวนไม้ผล → ป่า		พื้นที่ไร่ → ป่ากล้วย
	พื้นที่สวนไม้ผล → ไร่เหล้า		พื้นที่ไร่ → ป่า
	ยังเป็นพื้นที่ไร่เหล้าเหมือนเดิม		พื้นที่ไร่ → สวน
	พื้นที่ไร่เหล้า → ป่า		พื้นที่สถานีวิจัยฯ
			ยังเป็นพื้นที่ป่าเหมือนเดิม

1 0 1
กิโลเมตร

ที่มา : จากการวิเคราะห์ข้อมูลภาพถ่ายทางอากาศเปรียบเทียบระหว่างปี พ.ศ. 2538 - และข้อมูลจากการสำรวจภาคสนามปี พ.ศ. 2543

การสร้าง ความหลากหลายของพืชไร่

การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ไร่ในช่วงปี พ.ศ. 2538 – 2544 มีทั้งการเปลี่ยนแปลงทางด้านพื้นที่ และการเพิ่มความหลากหลายของชนิดพืช พื้นที่ไร่ลดลงจาก 439.89 ไร่ เหลือ 70.84 ไร่ พื้นที่ไร่ มีการเปลี่ยนแปลง 414.79 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 94.29 ของพื้นที่ไร่ในปี พ.ศ. 2538 ซึ่งได้เปลี่ยนเป็น การใช้ที่ดินประเภทต่างๆ ดังรายละเอียดในตาราง 4.12

ตาราง 4.12 การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ไร่ ในช่วงปี พ.ศ. 2538 – 2543

ลักษณะการเปลี่ยนแปลง (เดิม → เปลี่ยนเป็น)	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละของพื้นที่ ที่มีการเปลี่ยนแปลง
พื้นที่ไร่ → สวน	261.47	63.04
พื้นที่ไร่ → ป่า	147.93	35.66
พื้นที่ไร่ → ป่ากล้วย	5.39	1.30
รวม	414.79	100.00

พื้นที่ไร่บริเวณไร่แม่ดำในช่วงนี้มีการใช้ที่ดินแบบแซม มีการปลูกพืชมากกว่าสองชนิด เป็นพื้นที่ 14.05 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 19.83 ของพื้นที่ไร่ปี พ.ศ. 2543 พืชไร่ที่ปลูกบริเวณนี้ส่วนใหญ่ จะเป็นพืชผักเมืองหนาว ได้แก่ ดอกกระดาด หอมหัวใหญ่ แครอท ผักกาดขาวและสตอร์เบอร์รี่ เป็นพืชที่ปลูกเพื่อขาย ปลูกข้าวโพดเพื่อบริโภคในครัวเรือน และปลูกกล้วยงเพื่อ้นำเปลือกมา สานติการทอผ้าใยกล้วยงให้นักท่องเที่ยว และบริเวณสวนแม่ปานเริ่มมีการปลูกขิงในปี พ.ศ. 2542

ตาราง 4.13 จำนวนครัวเรือนที่ปลูกพืชไร่แต่ละชนิด ในปี พ.ศ. 2543

ชนิดพืช	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละของครัวเรือนที่ปลูก พืชไร่ทั้งหมด 33 ครัวเรือน
ข้าวโพด	17	38.64
ดอกกระดาด	7	15.91
สตอร์เบอร์รี่	1	2.27
พืชผักอื่นๆ	26	20.97

การโค่นไม้ผลเพื่อเปลี่ยนเป็นพื้นที่ปลูกพืชไร่

ได้มีการโค่นไม้ผลเพื่อปลูกพืชไร่บริเวณสวนแม่ปาน (ดังภาพ 4.1) พื้นที่ 21.10 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 29.79 ของพื้นที่ไร่ในปี พ.ศ. 2543 ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็นสองแปลง แปลงแรกเป็นการโค่นต้นลิ้นจี่เพื่อปลูกชิง เมื่อปี พ.ศ. 2542 เพราะลิ้นจี่ให้ผลผลิตน้อยเจ้าของจึงเปลี่ยนมาทดลองปลูกชิง เจ้าของพื้นที่ได้แนวคิดในการปลูกชิงมาจากคนรู้จักและได้ซื้อพันธุ์ชิงมาทดลองปลูกเอง ผลผลิตที่ได้จะนำไปขายในหมู่บ้านและขายที่ตลาดในเมืองเชียงใหม่ แปลงที่สองเพิ่งเริ่มโค่นต้นมะม่วง เมื่อปี พ.ศ. 2543 ขณะที่ผู้ศึกษาทำการสำรวจภาคสนาม การโค่นต้นมะม่วงมีสาเหตุเช่นเดียวกับแปลงแรก คือ มะม่วงให้ผลผลิตน้อย จากการสัมภาษณ์เจ้าของที่ดินแปลงนี้ ซึ่งเป็นผู้นำกลุ่มพิพิธภัณฑสถานชาวบ้านดอยปุย พบว่า เจ้าของที่ดินกำลังจะทำโครงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในหมู่บ้าน และมีโครงการที่จะนำนักท่องเที่ยวเดินป่า จึงใช้พื้นที่นี้เป็นแปลงสาธิตวิธีการปลูกข้าวไร่และข้าวโพดแบบดั้งเดิมของชาวม้ง สาเหตุที่เจ้าของที่ดินไม่ได้ปลูกข้าวไร่ในพื้นที่นี้เพื่อใช้บริโภค เพราะพื้นที่มีจำกัด และการปลูกข้าวไร่ซ้ำที่เดิมหลายปี ทำให้ได้ผลผลิตน้อย

ภาพ 4.1 พื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงจากสวนไม้ผลเป็นการปลูกพืชไร่

การหวนกลับมาปลูกข้าวเพื่อบริโภคทั้งในไร่และในนาและการปลูกพืชไร่แซมในสวนไม้ผล

จากการศึกษาการใช้ที่ดินในช่วงนี้ ผู้ศึกษาพบว่า ชาวมังในหมู่บ้านกลับมาให้ความสนใจกับการปลูกข้าวเพื่อบริโภคมากขึ้น ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับสาเหตุสามประการ คือ รายได้จากการทำนายนอกภาคเกษตรลดลง ผลผลิตล้นจืดลง และเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ ทำให้ราคาสินค้าสูงขึ้น ดังนั้นชาวมังบางส่วนจึงต้องการปลูกข้าวและพืชผักไว้ใช้บริโภคในครัวเรือน เพื่อลดภาระค่าใช้จ่ายของครัวเรือนลง แต่ก็ไม่สามารถเปิดพื้นที่เพื่อปลูกข้าวไร่ได้เพราะติดขัดกับนโยบายการจัดการของอุทยานแห่งชาติ ที่มีกฎข้อบังคับห้ามเปิดพื้นที่ใหม่เพื่อทำการเกษตรและใช้ประโยชน์อย่างอื่น มีกลุ่มชาวมังจำนวนมากที่ต้องการปลูกข้าวไร่และพืชไร่เพื่อใช้บริโภคในครัวเรือน แต่ไม่สามารถทำได้เพราะไม่มีที่ดินที่ใช้ในการเพาะปลูก สำหรับกลุ่มชาวมังที่มีพื้นที่สวนไม้ผลได้ปรับตัวโดยการปลูกข้าวไร่ลงในระหว่างแถวของต้นลิ้นจี่ที่ยังไม่โตเต็มที่ (ดังภาพ 4.2) ซึ่งเป็นการใช้ที่ดินแบบแซม และกลุ่มชาวมังที่มีพื้นที่สวนไม้ผลโตเต็มที่แล้วก็ปรับตัวโดยการโค่นไม้ผลหรือหาพื้นที่ว่างบริเวณกลางสวนเพื่อปลูกข้าวไร่ (ดังภาพ 4.3) ครัวเรือนที่กลับมาปลูกข้าวไร่ในช่วงนี้มีจำนวนแปดครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 6.25 ของครัวเรือนทั้งหมดในปัจจุบัน แยกเป็น ครัวเรือนที่โค่นต้นลิ้นจี่บางส่วนเพื่อปลูกข้าวไร่สองครัวเรือน ครัวเรือนที่ปลูกข้าวไร่ระหว่างแถวของสวนไม้ผลสามครัวเรือน และอีกสามครัวเรือนได้ออกไปปลูกข้าวไร่ในพื้นที่สวนบริเวณหมู่บ้านแม่ในอำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่

ครัวเรือนที่ต้องการปลูกข้าวแต่ไม่มีพื้นที่ทำการเกษตรในหมู่บ้าน ได้ปรับตัวโดยการลงไปทำนาในที่ราบ จำนวน 10 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 8.06 ของครัวเรือนทั้งหมดในปัจจุบัน เป็นการลงไปปลูกข้าวนาดำตามวิธีการของคนพื้นราบและนำผลผลิตที่ได้มาบริโภคในครัวเรือน บริเวณที่ชาวมังบ้านดอยปุยลงไปทำนาได้แก่ อำเภอหางดง อำเภอแมริม และอำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ พื้นที่ที่ใช้ทำนามีสองประเภท คือ การขอใช้พื้นที่จากญาติและการขอเช่าพื้นที่จากคนรู้จัก ซึ่งค่าเช่าอาจจะจ่ายเป็นเงินหรือการแบ่งผลผลิตข้าวที่ได้ให้กับเจ้าของที่นา ขึ้นอยู่กับการตกลงระหว่างผู้เช่ากับเจ้าของที่นา

ภาพ 4.2 การปลูกข้าวไร่ลงในระหว่างแถวของต้นลินจี่ที่ยังไม่โตเต็มที่
บริเวณสวนแม่ปาน ในปี พ.ศ. 2543

ภาพ 4.3 การใช้พื้นที่ว่างบริเวณกลางสวนลินจี่ เพื่อปลูกข้าวไร่
บริเวณสวนแม่ปาน ในปี พ.ศ. 2543

มีข้อนำสังเกตจากการลงไปทำนาในที่ราบของกลุ่มชาวม้งในหมู่บ้านดอยปู่คือ การทำนาในที่ราบ เป็นรูปแบบการปลูกข้าวที่แตกต่างจากรูปแบบการปลูกข้าวไร่ตามแบบดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งเป็นอย่างมาก การลงไปทำนาในที่ราบจึงเป็นการปรับตัวของชาวม้งที่น่าสนใจ ซึ่งจากการสัมภาษณ์ผู้อาวุโสชาวม้งคนหนึ่งกล่าวว่า พวกเขาคงจะไม่ต้องลงไปทำนาในที่ราบ ถ้าหากมีพื้นที่ปลูกข้าวไร่ เพราะพวกเขาไม่มีทักษะและความชำนาญในบางกิจกรรมของการทำนาในที่ราบ เช่น ในช่วงของการปลูกข้าวหรือดำนา จึงต้องแก้ปัญหาดังกล่าวโดยการจ้างแรงงาน ซึ่งเป็นชาวบ้านในพื้นที่ราบมาเป็นคนปลูกข้าวให้ ซึ่งชาวม้งกล่าวว่า คนในที่ราบดำนาได้ดีกว่าสำหรับเกี่ยวข้าวก็ใช้วิธีการแลกเปลี่ยนแรงงานในกลุ่มตระกูลที่ลงไปทำนาในที่ราบเหมือนกันและบางครั้งเรืออาจจ้างชาวบ้านในพื้นที่ราบในการเกี่ยวข้าว

นอกจากได้มีการกลับมาปลูกข้าวเพื่อบริโภคของครัวเรือนชาวม้งแล้ว ในช่วงนี้ยังมีการกลับมาปลูกพืชไร่ทั้งบริเวณในหมู่บ้านและนอกหมู่บ้าน ซึ่งการออกไปทำการเกษตรนอกหมู่บ้านนี้ สัมพันธ์กับข้อจำกัดการใช้พื้นที่ในเขตอุทยานแห่งชาติและจากการเดินทางที่สะดวกขึ้น ซึ่งครัวเรือนที่ทำการปลูกพืชไร่ในปี พ.ศ. 2543 มีทั้งหมด 33 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 26.61 ของครัวเรือนทั้งหมดในปัจจุบัน สำหรับพื้นที่ที่ใช้ปลูกพืชไร่ในปัจจุบันมีลักษณะเช่นเดียวกับพื้นที่ที่ใช้ปลูกข้าวไร่คือ เป็นการปลูกพืชไร่ลงระหว่างแถวของไม้ผลที่ยังไม่โตเต็มที่ และในบริเวณพื้นที่ว่างระหว่างแปลงเท่าที่พอหาได้ เช่นการปลูกดอกกระดาศ ข้าวโพด แครอทและผักกาดขาวลงระหว่างแถวของต้นลิ้นจี่ (ดังภาพ 4.4 และ 4.5) สำหรับครัวเรือนที่ต้องการปลูกพืชไร่ แต่ไม่มีพื้นที่ทำการเกษตรอยู่ในหมู่บ้าน ก็ได้ปรับตัวโดยการไปขอใช้พื้นที่ของญาติหรือคนรู้จักในหมู่บ้านในการปลูกพืชไร่ ซึ่งมี จำนวนห้าครัวเรือน ดังรายละเอียดในตาราง 4.14 นอกจากนี้มีครัวเรือนชาวม้งจำนวน 10 ครัวเรือนได้ออกไปปลูกพืชไร่ในพื้นที่หมู่บ้านอื่น ดังรายละเอียดในตาราง 4.15 ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ของกลุ่มตระกูล พื้นที่ของญาติหรือพื้นที่ของคนรู้จักที่ไปขอใช้พื้นที่ปลูกพืชไร่ได้

ตาราง 4.14 สิทธิการถือครองที่ดินเพื่อปลูกพืชไร่ในปี พ.ศ. 2543

สิทธิการเข้าถึงที่ดิน	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละ
ที่ดินของตนเอง	27	81.82
ที่ดินขอใช้ฟรี	5	15.15
ที่ดินของตนเองและที่ดินขอใช้ฟรี	1	3.03
รวม	33	100.00

ตาราง 4.15 พื้นที่บริเวณอื่นที่ชาวมังบ้านดอยปุยไปใช้พื้นที่เพื่อปลูกพืชไร่ ในปี พ.ศ. 2543

พื้นที่ที่มีการปลูกพืชไร่	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละ
อำเภอหางดง	2	20.00
หมู่บ้านแม่नाไทร อำเภอหางดง	1	10.00
หมู่บ้านขุนช้างเคียน อำเภอเมือง	1	10.00
หมู่บ้านผานกกก อำเภอแมริม	1	10.00
หมู่บ้านแม่โน อำเภอแมริม	5	50.00
รวม	10	100.00

การใช้แรงงานในการปลูกพืชไร่ในปัจจุบันมีความสัมพันธ์กับชนิดพืชที่ปลูกจากการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์พบว่า มีครัวเรือนที่ใช้แรงงานครอบครัวถึง 30 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 90.91 ของครัวเรือนที่ทำการปลูกพืชไร่ ที่เหลืออีกสามครัวเรือนใช้แรงงานจ้างหนึ่งครัวเรือน ใช้แรงงานครอบครัวและแรงงานจ้างหนึ่งครัวเรือน และใช้แรงงานครอบครัวและแรงงานแลกเปลี่ยนหนึ่งครัวเรือน เพราะข้อจำกัดในการใช้พื้นที่ ทำให้มีการปลูกพืชไร่เป็นแปลงเล็กๆ มากกว่าการทำไร่ขนาดใหญ่ ดังนั้นการจ้างแรงงานจึงเป็นการเพิ่มต้นทุนทางการผลิต และราคาผลผลิตพืชไร่ที่ไม่แน่นอน แต่ต้นทุนในการผลิตสูง ทั้งในเรื่องของค่าเมล็ดพันธุ์ ค่าปุ๋ยและยาปราบศัตรูพืช ทำให้ชาวมังทำการผลิตพืชเหล่านี้เพื่อขายน้อยลงในปัจจุบัน การปลูกต้องปลูกให้ได้ปริมาณมากจึงจะคุ้มกับการลงทุน แต่เขาก็ไม่สามารถหาพื้นที่ปลูกได้ ดังนั้นในปัจจุบันจึงไม่พบการปลูกพืชไร่ เช่น กะหล่ำปลีและผักกาดขาวเป็นพื้นที่มากดังเช่นในพื้นที่เกษตรของชาวมังในพื้นที่อื่น

ภาพ 4.4 การปลูกพืชไร่ลงระหว่างแถวของไม้ผลที่ยังไม่โตเต็มที่
บริเวณไร่แม้วดำ ในปี พ.ศ. 2543

ภาพ 4.5 การปลูกพืชไร่ลงระหว่างแถวของไม้ผลที่ยังไม่โตเต็มที่
บริเวณไร่แม้วดำ ในปี พ.ศ. 2543

การหายไปของไร่เหล้าหรือไร่ร้าง

ระหว่างปี พ.ศ. 2538 – 2544 พื้นที่ไร่เหล้าลดลงจาก 1,004.54 ไร่ เหลือเพียง 6.19 ไร่ อยู่บริเวณไร่แม้วดำ พื้นที่ไร่เหล้ามีการเปลี่ยนแปลงถึง 999.42 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 99.49 ของพื้นที่ไร่เหล้าปี พ.ศ. 2538 ซึ่งเปลี่ยนเป็นการใช้ที่ดินประเภทต่างๆ ดังรายละเอียดในตาราง 4.16

ตาราง 4.16 การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ไร่เหล้า ในช่วงปี พ.ศ. 2538 – 2543

ลักษณะการเปลี่ยนแปลง (เดิม → เปลี่ยนเป็น)	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละของพื้นที่ ที่มีการเปลี่ยนแปลง
พื้นที่ไร่เหล้า → ป่า	875.98	87.65
พื้นที่ไร่เหล้า → สวน	115.97	11.60
พื้นที่ไร่เหล้า → ไร่	7.47	0.75
รวม	999.42	100.00

พื้นที่ไร่เหล้าที่เหลืออยู่ยังสามารถแบ่งออกเป็นสองแปลงซึ่งอยู่ติดกัน (ดังรายละเอียดในแผนที่ 4.7) ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ ผู้ศึกษาพบว่า เนื่องจากเจ้าของที่ดินมีการเปลี่ยนอาชีพไปทำงานนอกภาคเกษตรและได้ย้ายลงไปอาศัยอยู่ในเมืองเชียงใหม่ ทำให้พื้นที่ไร่นี้ถูกทิ้งร้าง แต่พื้นที่ไร่เหล้านี้ยังคงเป็นกรรมสิทธิ์ของเจ้าของที่ดินทั้งสองรายอยู่ ในอดีตหมู่บ้านได้ยึดหลักสิทธิการใช้ที่ดิน แต่เมื่อพื้นที่นี้กลายเป็นเขตอุทยานแห่งชาติ ปัจจุบันสิทธิในที่ดินทำกินจึงยึดหลักระบบกรรมสิทธิ์ตามแบบกรรมสิทธิ์ของบุคคล ถึงแม้ว่าที่ดินทั้งหมดในหมู่บ้านจะไม่มีเอกสารสิทธิ์ แต่ก็ได้มีการขายและโอนสิทธิ์ในพื้นที่นี้ การขายสิทธิ์ในที่ดินมักเป็นการซื้อขายกันระหว่างกลุ่มญาติหรือพี่น้องในกลุ่มตระกูลเดียวกัน การโอนสิทธิ์ในที่ดินมักเป็นการโอนสิทธิ์จากพ่อให้กับลูกโดยเฉพาะลูกชาย สำหรับลูกสาวมักไม่ได้รับแบ่งที่ดินจากพ่อ เพราะชาวม้งถือว่าลูกสาวจะต้องแต่งงานและออกเรือนไปเป็นแรงงานให้กับครัวเรือนอื่น สำหรับการกำหนดเขตพื้นที่ทำกินชาวบ้านยึดหลักแนวเขตตามธรรมชาติ เช่น แนวร่องน้ำตามธรรมชาติ แนวสันเขาหรือแนวของต้นไม้ที่ปลูกหรือแนวต้นกล้วยที่ขึ้นตามธรรมชาติเป็นเกณฑ์

การเพิ่มความเข้มในการใช้ที่ดิน

ระหว่างปี พ.ศ. 2538 – 2544 สวนไม้ผลเพิ่มขึ้นจาก 409.59 ไร่ เป็น 1,265.20 ไร่ โดยสวนไม้ผลเพิ่มขึ้นทั้งในบริเวณไร่แม่ดำและสวนแม่ปาน และมีการเพิ่มขึ้นของสวนไม้ผลบริเวณพื้นที่ติดชุมชน การเพิ่มขึ้นของสวนไม้ผลมีข้อนำสังเกต คือ การเพิ่มสวนไม้ผลบริเวณไร่แม่ดำมีความสัมพันธ์กับการสร้างถนนเข้าไปในพื้นที่ปลูกป่าในปี พ.ศ. 2536 พื้นที่สวนจึงเพิ่มขึ้นในบริเวณนี้ นอกจากนี้พื้นที่นี้ยังสามารถผลิตสินค้าออกฤดูกาลได้ พื้นที่สวนไม้ผลในช่วงนี้มีการเปลี่ยนแปลงเพียง 76.55 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 18.69 ของพื้นที่สวนในปี พ.ศ. 2538 ซึ่งได้เปลี่ยนเป็นการใช้ที่ดินสองประเภท คือ เปลี่ยนเป็นพื้นที่ป่า คิดเป็นร้อยละ 99.31 และเปลี่ยนเป็นพื้นที่ไร่เหล่า คิดเป็นร้อยละ 0.69 ในช่วงนี้การเปลี่ยนแปลงพื้นที่สวนไม้ผลนอกจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านพื้นที่แล้ว ยังมีการเพิ่มความเข้มของพื้นที่สวนไม้ผล โดยปลูกข้าวไร่และพืชไร่ต่างๆ ลงระหว่างแถวของไม้ผลที่ยังไม่โตเต็มที่ การเปลี่ยนแปลงแบบนี้เกิดขึ้นทั้งในบริเวณไร่แม่ดำและสวนแม่ปาน ซึ่งในบริเวณไร่แม่ดำมีการเพิ่มความเข้มของสวนไม้ผลจำนวนห้าครัวเรือน และบริเวณสวนแม่ปานหนึ่งครัวเรือน พืชไร่ที่ปลูกในแถวของไม้ผล ได้แก่ ข้าวโพด ข้าวไร่ ผักกาดขาว และแครอท ดังที่ได้กล่าวในหัวข้อที่ผ่านมา

การสร้างความหลากหลายในการปลูกไม้ผล

ระหว่างปี พ.ศ. 2538 – 2544 มีการเปลี่ยนแปลงชนิดของไม้ผลที่ปลูกบริเวณไร่แม่ดำจากเดิมที่มีการปลูกสิ่งอย่างเดียว ปัจจุบันเริ่มมีการทดลองปลูกไม้ผลชนิดอื่นๆ มากขึ้น โดยมีหนึ่งครัวเรือนที่ทดลองปลูกพลับ หนึ่งครัวเรือนทดลองปลูกอโวคาโด และอีกหนึ่งครัวเรือนปลูกขนุน ซึ่งในปี พ.ศ. 2544 ไม้ผลเหล่านี้ยังไม่ให้ผลผลิตเพราะมีอายุเฉลี่ยเพียงสองถึงสามปี การสร้างความหลากหลายของไม้ผลนี้มีความสัมพันธ์กับการลดลงอย่างมากของผลผลิตสินค้าในช่วงสองปีที่ผ่านมา ชาวมังจึงเริ่มให้ความสนใจกับไม้ผลชนิดอื่นมากขึ้น ซึ่งได้รับแนวความคิดมาจากญาติ เพื่อนบ้านและสื่อต่างๆ มีข้อนำสังเกต คือ เริ่มมีการทดลองปลูกไม้ผลเหล่านี้เฉพาะบริเวณไร่แม่ดำ ซึ่งเกี่ยวข้องกับลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศของไร่แม่ดำที่อยู่ในระดับสูงกว่าและลักษณะอากาศที่มีอุณหภูมิต่ำกว่าบริเวณสวนแม่ปาน จึงมีความเหมาะสมกับการปลูกพืชเหล่านี้ได้ดีกว่าในบริเวณไร่แม่ดำ

ในช่วงนี้ชาวบ้านคอยปุຍยังได้ออกไปทำสวนไม้ผลในพื้นที่อื่น ซึ่งมีมากที่สุดบริเวณหมู่บ้านแม่ใน อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ และได้ไปสร้างบ้านอยู่ในบริเวณนี้ด้วย เป็นการทำ

สวนในบริเวณไร่เหล่าเดิม และการทำสวนในพื้นที่อื่นๆ ก็คล้ายคลึงกัน คือเป็นพื้นที่ทำไร่เดิมของครัวเรือนในการทำไร่แบบย่ำยที่และในขณะที่ทำการเพาะปลูกในพื้นที่เหล่านี้ยังไม่มีกำหนดขอบเขตหมู่บ้าน การเดินทางไปทำไร่จึงเลือกพื้นที่ที่เหมาะสมกับการเพาะปลูกและยังไม่มีใครใช้ประโยชน์ในบริเวณนั้น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นหมู่บ้านที่อยู่โดยรอบหมู่บ้านดอยปู่ย ดังแสดงในแผนที่ 4.9 และดังแสดงรายละเอียดในตาราง 4.17

ตาราง 4.17 บริเวณพื้นที่นอกหมู่บ้านที่มีการทำสวนไม้ผลของชาวบ้าน ในปี พ.ศ. 2543

บริเวณที่มีการทำสวนไม้ผล	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละ
อ.หางดง	6	16.67
หมู่บ้านแม่สาใหม่	2	5.56
หมู่บ้านแม่นาไทร	8	22.22
หมู่บ้านช่างเคี่ยน	5	13.89
หมู่บ้านผานกกก	2	5.56
หมู่บ้านแม่โนหรือ อ.แมริม	12	33.33
อ.หางดง หมู่บ้านแม่โนและ หมู่บ้านแม่สาใหม่	1	2.78
รวม	36	100.00

การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่า ระหว่างปี พ.ศ. 2538 – 2544 พื้นที่ป่าในเขตหมู่บ้านเพิ่มขึ้นจาก 4,669.93 ไร่ เป็น 5,184.68 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 12.63 ของพื้นที่ป่า ปี พ.ศ. 2538 ซึ่งเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินประเภทต่างๆ ดังรายละเอียดในตาราง 4.18 ซึ่งการเพิ่มขึ้นของพื้นที่ป่าในช่วงนี้มีความสัมพันธ์กับการปลูกป่าและการดูแลรักษาป่าของชุมชน

ตาราง 4.18 การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่า ในช่วงปี พ.ศ. 2538 – 2543

ลักษณะการเปลี่ยนแปลง (เดิม → เปลี่ยนเป็น)	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละของพื้นที่ ที่มีการเปลี่ยนแปลง
พื้นที่ป่า → สวน	554.72	93.46
พื้นที่ป่า → ไร่	38.27	6.45
พื้นที่ป่า → ไร่เหล่า	0.54	0.09
รวม	593.53	100.00

- 🚩 โรงเรียน
- ♠️ สำนักสงฆ์
- 🇹🇭 ที่ตั้งด่านของทางอุทยาน
- ★ บริเวณนอกหมู่บ้านที่ชาวม้งไปทำการเกษตร

ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจภาคสนาม และข้อมูลจากการวิเคราะห์แบบสอบถามและการสัมภาษณ์

4.2.2 การจัดการที่ดินในระดับชุมชน

การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินที่ผ่านมาทั้งหมดเป็นการจัดการที่ดินระดับครัวเรือน แต่ในช่วงที่มีความขัดแย้งและการแย่งชิงทรัพยากร ได้มีการจัดการที่ดินระดับชุมชนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นการตอบสนองต่อแรงกดดันจากภายนอกคือ การที่ชุมชนถูกกล่าวหาว่าเป็นสาเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อม ทั้งในเรื่องปัญหาการลดลงของพื้นที่ป่า ปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่ลุ่มน้ำ และปัญหาไฟป่า เพื่อตอบโต้ข้อกล่าวหาดังกล่าว ชาวหมู่บ้านดอยปู่จึงได้มีการจัดการที่ดินระดับชุมชนซึ่งในช่วงนี้ได้พัฒนาเป็นเครือข่ายมั่งรักษาดอยสุเทพ – ปู่ เงื่อนไขที่มีความสัมพันธ์กับการจัดการที่ดินระดับชุมชนได้แก่ นโยบายป่าไม้ นโยบายการจัดการพื้นที่อุทยาน ปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่ลุ่มน้ำ และปัญหาไฟป่า

การคลี่คลายความขัดแย้งในการจัดการลุ่มน้ำ

นอกจากการตื่นตัวเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรแล้ว ในช่วงปี พ.ศ. 2533 – 2535 เป็นช่วงที่เกิดวิกฤตการณ์ขาดแคลนนํ้าอย่างมาก และได้กลายเป็นความขัดแย้งและการแย่งชิงนํ้าในพื้นที่ลุ่มน้ำ ระหว่างหมู่บ้านดอยปู่ซึ่งเป็นพื้นที่ต้นนํ้าของลุ่มน้ำแม่ตาช้างหรือแม่ท่าช้าง และชาวบ้านตำบลบ้านปง อำเภอหางดง ซึ่งเป็นหมู่บ้านท้ายน้ำ เมื่อเกิดปัญหาขึ้นในระยะแรกต่างฝ่ายต่างก็กล่าวโทษกัน โดยกลุ่มท้ายน้ำก็กล่าวหากลุ่มต้นน้ำ โดยเฉพาะกลุ่มชาวหมู่บ้านดอยปู่ว่าใช้นํ้าในสวนล้นจี่มากทำให้เกิดการขาดแคลนนํ้า ทางกลุ่มชาวหมู่บ้านดอยปู่ก็ได้โต้แย้งว่าเนื่องจากกลุ่มรีสอร์ทใช้นํ้ามากทำให้นํ้าขาดแคลนและไปไม่ถึงหมู่บ้านท้ายน้ำ ดังนั้นในช่วงระยะแรกเมื่อเกิดปัญหาขึ้นจึงเกิดการปะทะกันของกลุ่มชาวบ้านทั้งสองฝ่าย โดยชาวบ้านในเขตตำบลบ้านปงได้ยกกำลังขึ้นไปตัดต้นล้นจี่บางส่วน รวมทั้งได้รื้อและทำลายท่อส่งนํ้าของชาวหมู่บ้านดอยปู่สร้างความเสียหายให้แก่ชาวหมู่บ้านดอยปู่ ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งจนในที่สุดถึงขั้นจับอาวุธเข้าหากัน

จนกระทั่งปลายปี พ.ศ. 2541 ทางราชการได้พยายามจัดตั้งคณะกรรมการร่วมสามฝ่ายระหว่างชาวเขาเผ่าม้งบ้านดอยปู่ คณะกรรมการจากองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านปง และส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง แต่คณะกรรมการชุดนี้ก็ยังไม่สามารถคลี่คลายปัญหาได้ ต่อมาในปี พ.ศ. 2544 ได้มีการจัดตั้งโครงการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้างขึ้น โดยการดำเนินงานของสถาบันเพื่อสิทธิชุมชน ได้มีการจัดเวทีประชุมร่วมเพื่อสร้างความเข้าใจและความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำ และจากการจัดการศึกษาและการจัดเวทีประชุมร่วม ทำให้สามารถสรุป

ปัญหาการจัดการทรัพยากรน้ำในลุ่มน้ำแม่ตาช้างได้ว่า ปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่นี้ได้เกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2529 – 2534 เมื่อมีนายทุนเข้ามากว้านซื้อที่ดินของชาวบ้านเป็นจำนวนมากเพื่อประกอบธุรกิจบ้านจัดสรรและเก็งกำไรที่ดิน ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ในพื้นที่และมีการถมที่ทับลำนํ้าในบางช่วง ทำให้นํ้าไม่ไหล และกลุ่มรีสอร์ทมีการใช้นํ้ามากเกินไปจนเกิดความจำเป็น ส่วนสาเหตุของการขาดแคลนน้ำในพื้นที่ต้นน้ำบริเวณหมู่บ้านดอยปุยนั้นเกิดจากการตัดไม้ทำลายป่าเพื่อขยายพื้นที่เพาะปลูกลิ้นจี่ และการใช้นํ้าอย่างมากโดยเฉพาะในช่วงที่มีการติดดอกคือในช่วงระหว่างเดือน ธันวาคม – เมษายน ซึ่งเป็นช่วงฤดูแล้ง และกลุ่มท้ายน้ำต้องการใช้นํ้าเพื่อเพาะปลูกถั่วเหลือง ทำให้นํ้าไม่พอใช้ นอกจากนี้ชาวบ้านยังทำการกักน้ำโดยการนำท่อ พีวีซีหลายท่อ วางตามจุดที่เป็นต้นน้ำเพื่อดึงน้ำเข้าพื้นที่สวน (สถาบันเพื่อสิทธิชุมชน, 2544)

เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว ทางโครงการได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานตำบลละสองคน เพื่อปรึกษาและหาทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว ซึ่งเป็นการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนลุ่มน้ำแม่ตาช้าง แต่ในท้ายที่สุดแล้วกลุ่มคนพื้นราบก็ยังคงมองว่ากลุ่มคนบนดอยเป็นตัวการทำให้เกิดปัญหาการขาดแคลนน้ำขึ้น

การทำแนวกันไฟและเผาระวังไฟป่า

จากประสบการณ์ในการจัดการพื้นที่ป่าและควบคุมไฟป่าโดยการทำแนวกันไฟในช่วงที่ผ่านมา (พ.ศ. 2527 – 2538) ชาวบ้านเครือข่ายมั่งรักษาป่าดอยสุเทพ - ปุยพบว่า ยังคงมีพื้นที่ป่าในเขตรอยต่อระหว่างหมู่บ้านซึ่งอยู่นอกขอบเขตการทำแนวกันไฟ ที่มักมีไฟลุกลามเข้ามาและไม่สามารถควบคุมได้ ในปี พ.ศ. 2541 ผู้นำและคณะกรรมการทั้งสี่หมู่บ้านจึงร่วมกันหาแนวทางป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยเครือข่ายมั่งทั้งสี่หมู่บ้าน ได้ร่วมกันจัดทำโครงการแนวกันไฟปกป้องป่าภูพิงค์ขึ้น เพื่อทำแนวกันไฟให้ครอบคลุมพื้นที่ป่าบริเวณรอยต่อระหว่างหมู่บ้านและคาดว่าจะสามารถขยายแนวคิดการจัดการป่าไปสู่ชุมชนมั่งอย่างกว้างขวางต่อไปในอนาคตอีกด้วย (บุญตา และอัจฉรา, 2542)

ในหมู่บ้านดอยปุย นอกจากการทำแนวกันไฟในปี พ.ศ. 2543 ดังภาพ 4.6 แล้วยังมีการจัดเวรยามดูแลไฟป่า ในช่วงที่ผู้ศึกษาทำการเก็บข้อมูลในปี พ.ศ. 2543 นั้น พบว่ามีการจัดเวรยามโดยกำหนดให้แต่ละครัวเรือนต้องส่งตัวแทนมาทำหน้าที่ผลัดเปลี่ยนกัน โดยมีเวรยามเฝ้าอยู่ในบริเวณจุดตรวจไฟป่า ซึ่งอยู่บริเวณระหว่างทางจากหมู่บ้านไปยังไร่แม่ดำและสวนแม่ปาน ในบริเวณนี้ได้มีการจดบันทึกชื่อของผู้ที่ผ่านในบริเวณนี้ และมีการบันทึกช่วงเวลาที่ผ่านมาเข้าออกใน

บริเวณนี้ เพื่อป้องกันการจุดไฟเผาป่า และในหมู่บ้านได้มีการเตรียมพร้อมดับไฟป่าในกรณีที่เกิดไฟป่าขึ้น

ภาพ 4.6 การทำแนวกันไฟของชาวบ้านในหมู่บ้านดอยปุย ในปี พ.ศ. 2543

สรุป

การใช้ที่ดินของชุมชนประกอบด้วยองค์ประกอบสามส่วน คือ พื้นที่ป่า พื้นที่หมู่บ้าน และพื้นที่ทำกินหรือพื้นที่ทำการเกษตร ได้แก่สวนไม้ผล พื้นที่ไร่และพื้นที่ไร่เหล้า เป็นองค์ประกอบที่สัมพันธ์กันจนไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ความพยายามแยกคนออกจากการจัดการป่าโดยการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติและจำกัดกิจกรรมของชุมชน ทำให้เกิดปัญหาคือชาวบ้านไม่สามารถเปิดพื้นที่เพื่อทำการเกษตรได้ ถึงแม้ว่าจะเป็นพื้นที่ที่เคยใช้ประโยชน์มาก่อนก็ตาม เกิดความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ และเกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในสองระดับ คือ ระดับครัวเรือนและระดับชุมชน การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินระดับครัวเรือน ได้แก่ การลดลงและกระจายกระจายเป็นแปลงเล็กแปลงน้อยของพื้นที่ไร่ การสูญเสียสวนท้อ การลดลงของพื้นที่ไร่บริเวณพื้นที่ต้นน้ำ การเกิดขึ้นและการขยายตัวของสวนไม้ผล การใช้พื้นที่ชุมชนอย่างหนาแน่นขึ้นและการเกิดขึ้นของการใช้ที่ดินเพื่อการท่องเที่ยวในพื้นที่หมู่บ้าน การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินรูปแบบต่างๆ ที่เกิดขึ้นนี้มีความสัมพันธ์กับเงื่อนไขต่างๆที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลา ได้แก่ การเพิ่มความเข้มของนโยบายป่าอนุรักษ์ การส่งเสริมการท่องเที่ยว การเกิดวิกฤต

เศรษฐกิจ การอยู่ใกล้เมือง ใกล้หน่วยงานของรัฐ ใกล้พระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์และใกล้ตลาด

ภายใต้ข้อจำกัดทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ แรงกดดันจากนโยบายการอนุรักษ์ป่า และแรงกดดันเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่ลุ่มน้ำ ปัญหาไฟป่า และปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น ทำให้ชาวม้งถูกจำกัดในเรื่องที่ดินทำกินมากขึ้น ชาวม้งจึงปรับตัวโดยการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินของครัวเรือนในหลายๆ รูปแบบ ได้แก่ การสร้างความหลากหลายของพืชไร่ การโค่นไม้ผลเพื่อปลูกข้าวไร่และพืชไร่สำหรับบริโภคในครัวเรือน การกลับมาปลูกข้าวเพื่อบริโภค การเพิ่มความเข้มแข็งในการใช้ที่ดิน และการสร้างความหลากหลายของไม้ผล

นอกจากนั้นแรงกดดันเรื่องการอนุรักษ์ป่า ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่ลุ่มน้ำ และการถูกกล่าวหาว่าเป็นสาเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่กล่าวมา มีส่วนทำให้ชาวม้งในหมู่บ้านดอยปุยตอบสนองต่อแรงกดดันดังกล่าวโดยมีการจัดการที่ดินระดับชุมชน ได้แก่ การปลูกป่าและการทำแนวกันไฟ ในช่วงเวลาดังกล่าว การจัดการที่ดินระดับชุมชนนี้เป็นความร่วมมือระหว่างหมู่บ้าน และได้พัฒนาจนกลายเป็นเครือข่ายม้งรักษาป่าดอยสุเทพ – ปุย เป็นการเกิดขึ้นขององค์กรทางสังคมที่พยายามเรียกร้องสิทธิของชุมชนในการจัดการพื้นที่ป่า

บทที่ 5

สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

5.1 สรุปผลการศึกษา

การศึกษาพลวัตการใช้ที่ดินของชุมชนม้งที่อยู่ในป่าอนุรักษ์ใกล้เมืองนี้ มีวัตถุประสงค์สามประการคือ 1) ศึกษาพลวัตการใช้ที่ดินของชุมชนม้งในป่าอนุรักษ์ใกล้เมือง ตั้งแต่ช่วงก่อนที่จะมีการประกาศจัดตั้งอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพสุโขทัย (พ.ศ. 2524) จนถึงปัจจุบัน 2) วิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านการใช้ที่ดินของชุมชนม้งในป่าอนุรักษ์ที่อยู่ใกล้เมือง และ 3) เพื่อประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ในการติดตามการเปลี่ยนแปลงด้านการใช้ที่ดินของชุมชนในเขตป่าอนุรักษ์ที่อยู่ใกล้เมือง ผลการศึกษาพบว่า พลวัตการใช้ที่ดินของชุมชนในป่าอนุรักษ์ใกล้เมืองเชียงใหม่ สัมพันธ์กับเงื่อนไขต่างๆ ที่แตกต่างกันในแต่ละช่วงเวลา

ลักษณะการใช้ที่ดินก่อนการตั้งอุทยานแห่งชาติ หรือก่อนปี พ.ศ. 2524 นั้นประกอบด้วยองค์ประกอบสามส่วน คือ พื้นที่ป่า พื้นที่หมู่บ้าน และที่ดินทำกินหรือพื้นที่ทำการเกษตร ได้แก่ พื้นที่ไร่ ไร่เหาะ และสวนท้อ ซึ่งเป็นการใช้ที่ดินที่สัมพันธ์กัน อยู่ภายใต้ระบบการผลิตแบบกึ่งยังชีพกึ่งการค้า มีรูปแบบการทำไร่แบบย้ายที่ พิษหลักที่ปลูก ได้แก่ ข้าวไร่ ข้าวโพดและฝิ่น รูปแบบการเพาะปลูกแบบย้ายที่นี้มีความเหมาะสมกับลักษณะทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมของพื้นที่คือ ลักษณะดินที่ง่ายต่อการพังทลาย เมื่อทำการปลูกพืชไปได้ระยะหนึ่งดินเริ่มลดความอุดมสมบูรณ์ลง ชาวม้งก็ได้ปล่อยให้พื้นที่นั้นฟื้นตัวและย้ายไปทำการเพาะปลูกในพื้นที่อื่น ก่อนที่จะย้อนกลับมาทำการเพาะปลูกในพื้นที่นี้อีกครั้งเมื่อดินเริ่มมีความอุดมสมบูรณ์ขึ้น

ในการเลือกที่ตั้งหมู่บ้านของผู้นำชาวม้งในอดีต มีการพิจารณาลักษณะทางด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมแบบเป็นองค์รวม ปัจจัยสำคัญที่พิจารณาได้แก่ ลักษณะของพื้นที่ป่าที่อยู่โดยรอบ ลักษณะดินที่เหมาะสมกับการเพาะปลูก และมีแหล่งน้ำเพียงพอสำหรับอุปโภคบริโภค

การอพยพย้ายที่ของกลุ่มชาวม้งมีความสัมพันธ์กับลักษณะทางด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม แต่เมื่อรัฐบาลได้กำหนดนโยบายสนับสนุนการตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรและนโยบายการส่งเสริมการปลูกพืชทดแทนฝิ่น กลุ่มชาวม้งจึงเริ่มมีการตั้งถิ่นฐานอย่างถาวร

การอยู่ใกล้เมือง ใกล้ศูนย์รวมหน่วยงานราชการระดับจังหวัดและระดับภาค และใกล้พระตำหนักภูพิงค์ ทำให้ได้รับการพัฒนาในด้านต่างๆ อย่างต่อเนื่อง เช่น การสร้างถนน การส่งเสริมการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน เงื่อนไขต่างๆ เหล่านี้ทำให้หมู่บ้านถูกผนวกเข้าสู่พื้นที่เมืองมากขึ้น

โอกาสในการทำงานนอกภาคการเกษตรของชาวบ้านมีมากขึ้น ขณะเดียวกันก็มีกลุ่มคนจากภายนอกเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านเพิ่มขึ้น การเพิ่มขึ้นของประชากรจึงมีความสัมพันธ์กับการเพิ่มความหนาแน่นของพื้นที่หมู่บ้าน ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2516 – 2518 มีการขยายตัวอย่างมากของพื้นที่สวนท้อ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับนโยบายส่งเสริมการปลูกพืชทดแทนฝิ่นและการอยู่ใกล้ตลาด

หลังจากที่พื้นที่นี้กลายเป็นเขตอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ – ปุย โดยไม่ได้มีการกันพื้นที่หมู่บ้านออกจากเขตอุทยานแห่งชาติ หน่วยงานของรัฐได้พยายามจัดการเฉพาะพื้นที่ป่า โดยการกำหนดนโยบายและการดำเนินการต่างๆ ที่ต้องการแยกคนออกจากพื้นที่ป่า แต่เมื่อไม่สามารถอพยพชุมชนเหล่านี้ออกจากพื้นที่ป่าได้ จึงพยายามจำกัดกิจกรรมต่างๆ ในพื้นที่ เช่น จำกัดที่ดินทำกินของชาวบ้าน ไม่ให้มีการเปิดพื้นที่เพื่อทำการเพาะปลูก ทำให้ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อนและเกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ แต่เนื่องชุมชนอยู่ใกล้เมือง ใกล้ตลาด ใกล้หน่วยงานของรัฐ และการส่งเสริมการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน เงื่อนไขต่างๆ เหล่านี้มีความเกี่ยวพันกับโอกาสในการออกมาทำงานนอกภาคการเกษตรของชาวบ้านมีมากขึ้น และมีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินของหมู่บ้านในช่วงนี้ในหลายรูปแบบ คือ การที่พื้นที่ไร่ลดลงและกระจายกระจายเป็นแปลงเล็กแปลงน้อย การสูญเสียสวนท้อ การลดลงของพื้นที่ไร่บริเวณพื้นที่ต้นน้ำ การเกิดขึ้นและการขยายตัวของสวนไม้ผล การขยายตัวของการใช้ที่ดินเพื่อการท่องเที่ยว

เมื่อเกิดวิกฤตเศรษฐกิจขึ้นในปี พ.ศ. 2540 การลดลงของรายได้จากการท่องเที่ยวและการลดลงของผลผลิตล้นจี่ ทำให้ชาวบ้านต้องการกลับมาปลูกพืชไร่สำหรับบริโภคในครัวเรือน แต่ข้อจำกัดในเรื่องพื้นที่ทำกิน การจำกัดกิจกรรมที่ไม่สามารถเปิดที่ดินทำกินได้ เชื่อมโยงกับการปรับตัวในเรื่องการใช้ที่ดินของชาวบ้านในหลายๆ รูปแบบ ได้แก่ การสร้างความหลากหลายของพืชไร่ การโค่นไม้ผลเพื่อปลูกข้าวไร่และพืชไร่ การสร้างความหลากหลายของไม้ผล นอกจากนี้ในช่วงนี้ยังเกิดปัญหาความขัดแย้งและการแย่งชิงทรัพยากร และมีข้อโต้แย้งในสังคมเรื่องชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์มากขึ้น เงื่อนไขดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับการจัดการที่ดินระดับชุมชนในหมู่บ้าน ได้แก่ การปลูกป่า การทำแนวกันไฟ และมีการพัฒนาไปสู่การร่วมมือระหว่างหมู่บ้าน และได้เกิดเครือข่ายมั่งรักษาป่าดอยสุเทพ – ปุย ซึ่งเป็นองค์กรทางสังคมที่ออกมาเรียกร้องสิทธิในการจัดการทรัพยากรโดยชุมชน และแสดงให้เห็นถึงการต่อรองในการอยู่ในพื้นที่และการจัดการที่ดินในเขตป่า

5.2 อภิปรายผลการศึกษา

ผลจากการศึกษาพบว่า การเพิ่มขึ้นของประชากรทำให้มีการใช้พื้นที่ชุมชนอย่างหนาแน่นขึ้น โดยเฉพาะในช่วงที่มีการขยายตัวของการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นไปตามแนวความคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของประชากรกับการใช้ทรัพยากรและการใช้ที่ดินของ Boserup (1965) ที่ว่าการเพิ่มของประชากร มีความสัมพันธ์กับการใช้ที่ดินในลักษณะที่เข้มข้น ในกรณีนี้การเพิ่มของประชากร มีความสัมพันธ์กับการเพิ่มความเข้มข้นของพื้นที่หมู่บ้านและร้านค้า

อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ระหว่างการเพิ่มของประชากร และความเข้มของการใช้ที่ดินสามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินของหมู่บ้านในปาดูร์กซ์ใกล้เคียง ได้เพียงบางส่วนเท่านั้น เนื่องจากมีปัจจัยด้านนโยบายของรัฐได้แก่ นโยบายการพัฒนา อาทิ การส่งเสริมการปลูกพืชทดแทนฝิ่น การส่งเสริมการท่องเที่ยว การสร้างถนนและนโยบายทางด้านป่าไม้ และนโยบายการจัดการอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินของชุมชนเป็นอย่างมาก ผลการศึกษาจึงสอดคล้องกับการศึกษาของ Nuemann (1992) ซึ่งการจัดตั้งอุทยานแห่งชาติเป็นกระบวนการจัดสรรทรัพยากรขึ้นมาใหม่ และรัฐได้ปฏิเสธสิทธิการเข้าถึงทรัพยากรตามประเพณีดั้งเดิมของกลุ่มคนที่อยู่ในพื้นที่นั้น มีความพยายามอพยพผู้คนออกจากพื้นที่ โดยเฉพาะในช่วงแรกที่มีการประกาศเขตอุทยานฯ มีการบังคับให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในระดับครัวเรือน เช่น การห้ามชาวบ้านเปิดพื้นที่ใหม่เพื่อปลูกข้าวไร่ ถึงแม้ว่าพื้นที่นั้นจะเป็นพื้นที่ไร่เหล้าเดิมที่ชาวบ้านเคยเข้าทำประโยชน์ มีการบังคับให้ชาวบ้านปล่อยพื้นที่สวนท้อให้เป็นป่า ด้วยเหตุผลที่ว่าชาวบ้านไม่ได้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่ดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง และเมื่อมีการประกาศให้พื้นที่นี้เป็นพื้นที่อนุรักษ์แล้ว รัฐจะเป็นผู้ควบคุมดูแลการเข้าถึงทรัพยากร ดังจะเห็นได้จากการห้ามเปิดพื้นที่เพาะปลูก และการจำกัดที่ดินทำกินของชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านในชุมชนสูญเสียสิทธิในการถือครองที่ดินและการใช้ทรัพยากร เช่นการห้ามเปิดพื้นที่ใหม่เพื่อปลูกข้าว แต่เนื่องจากข้อจำกัดทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ ทำให้การผลิตข้าวไร่มักเกิดปัญหาเมื่อปลูกซ้ำที่เดิมหลายปี ผลผลิตที่ได้ลดลง ชาวบ้านจึงปรับการใช้ที่ดินของครัวเรือน โดยมีการเริ่มปลูกไม้ดอกไม้ประดับและพืชผักเมืองหนาว และการทำสวนลิ้นจี่ เมื่อเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ รายได้นอกภาคการเกษตรของครัวเรือนลดลง ชาวบ้านจึงต้องการหันกลับมาพึ่งพาการผลิตในภาคการเกษตรเพื่อยังชีพ แต่เนื่องจากนโยบายการจัดการอุทยาน ส่งผลให้มีข้อจำกัดในที่ดินทำกิน ครัวเรือนส่วนใหญ่ในหมู่บ้านดอยปุยจึงปรับการใช้ที่ดินให้เข้มข้น และเพิ่มความหลากหลายของชนิด

พืชที่ปลูก รวมทั้งมีการแสวงหาทางเลือกใหม่ เพื่อความอยู่รอดของครัวเรือน เช่น การลงไปทำนาในที่ราบ การโค่นไม้ผลเพื่อเปลี่ยนเป็นพื้นที่ปลูกพืชไร่ เป็นต้น

ภายใต้ข้อจำกัดของการอยู่ในพื้นที่อนุรักษ์ดังกล่าว ชาวบ้านในพื้นที่ศึกษาไม่ได้ยอมรับข้อจำกัดในเรื่องการจัดการทรัพยากรและข้อจำกัดในเรื่องการอยู่ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ แต่ชาวบ้านมีความคิดในการที่จะอยู่ในพื้นที่นี้และตอบสนองต่อแรงกดดันที่มีเข้ามาในพื้นที่ โดยแสดงออกมาในรูปของการจัดการที่ดินในระดับชุมชน ทั้งในเรื่องของการปลูกป่าและการทำแนวกันไฟ การจัดการดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการกระทำที่แตกต่างไปจากความคิดเดิมที่ว่าคนมักจะยอมจำนนกับสถานการณ์ที่มากดดัน แต่ชาวบ้านในพื้นที่ศึกษาได้พยายามดำเนินการเพื่อตอบสนองต่อแรงกดดันที่มีต่อชุมชน และแสดงให้เห็นว่าชาวบ้านเองก็มีความคิด และมีแนวทางในการจัดการทรัพยากรของชุมชน เพื่อต่อรองกับหน่วยงานของรัฐ และได้ตอบว่าทกรรมหรือมายาคติเรื่อง ชาวเขากับการทำลายป่า รวมทั้งตอบได้ภาพลักษณ์ของม้งกับการทำลายป่า

การให้ความหมายการอนุรักษ์ ในอดีตการอนุรักษ์ของกลุ่มชาวม้งคือ การผลิตให้เพียงพอกับที่ต้องการเท่านั้น เช่นการปลูกพืช มีการผลิตให้เพียงพอกับความต้องการบริโภคในครัวเรือน โดยมีการใช้แรงงานในครัวเรือนในการผลิต มีการจ้างแรงงานน้อยและเป็นการผลิตเพื่อยังชีพมากกว่าการผลิตเพื่อการค้า ในอดีตหมู่บ้านมีแรงกดดันในเรื่องการเพิ่มประชากรน้อย แรงกดดันจากปัญหาสิ่งแวดล้อม ความขัดแย้งและการแย่งชิงทรัพยากรน้อย แต่ในช่วงเวลาต่อมาเมื่อมีการเข้ามาของการพัฒนาจนถึงในปัจจุบันได้มีความกดดันในเรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อมรวมทั้งความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากร รวมทั้งมีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานและกลุ่มนักวิชาการต่างๆ มากขึ้น ทำให้ชาวบ้านเริ่มทำการอนุรักษ์ตามรูปแบบที่เห็นอยู่ในปัจจุบันซึ่งเป็นการจัดการระดับชุมชน เช่นการปลูกป่าและการทำแนวกันไฟ

นอกจากนโยบายของรัฐแล้ว ผลจากการศึกษาในครั้งนี้ยังพบว่าอิทธิพลของเมืองและการอยู่ใกล้พื้นที่เมืองของพื้นที่ศึกษา ยังเป็นเงื่อนไขที่สำคัญอีกเงื่อนไขหนึ่งที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน ซึ่งตรงกับแนวความคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของอิทธิพลเมืองกับการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ที่ดิน ที่เสนอโดย Bryant (1992) และ Rigg (1998) ที่ว่าการอยู่ใกล้พื้นที่เมืองทำให้แรงงานของหมู่บ้านส่วนหนึ่งออกไปทำงานนอกภาคการเกษตร ซึ่งร้อยละ 87.1 ของครัวเรือนทั้งหมดในหมู่บ้านได้ทำการค้าขายในหมู่บ้านและอีกร้อยละ 19.4 ของครัวเรือนทั้งหมดออกมาขายของนอกหมู่บ้าน ส่งผลให้ครัวเรือนขาดแคลนแรงงานในภาคการเกษตร มีผลให้ครัวเรือนบางส่วนมีการละทิ้งพื้นที่ทำการเกษตรไปและครัวเรือนบางส่วนมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ที่ดินที่ลดความเข้มของแรงงานที่ใช้ในการเกษตร เช่น การเปลี่ยนพื้นที่ปลูกพืชไร่มาเป็นสวนไม้

ผลซึ่งต้องการความเข้มในเรื่องของแรงงานน้อยกว่า หรืออาจทำการเกษตรเป็นงานอดิเรกและมีงานประจำคือการทำการค้าขาย

นอกจากนี้การอยู่ใกล้เมืองยังทำให้ชุมชนในป่านุรักษ์ใกล้เมืองมีความสัมพันธ์กับพื้นที่เมืองมาก รวมถึงมีความสัมพันธ์กับหน่วยงานต่างๆ มากขึ้นด้วย ความสัมพันธ์กับหน่วยงานต่างๆ เหล่านี้นำไปสู่การพัฒนาหมู่บ้านอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในเรื่องการขยายตัวของการท่องเที่ยว ส่งผลให้ชาวบ้านมีทางเลือกในการประกอบอาชีพนอกภาคการเกษตรมาก การที่หมู่บ้านเป็นแหล่งท่องเที่ยวยังเป็นสิ่งดึงดูดให้กลุ่มชาติพันธุ์อื่นเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านมากขึ้น เกิดความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในหมู่บ้านและเพิ่มความหลากหลายมากขึ้นในปัจจุบันส่งผลให้การใช้พื้นที่ที่ชุมชนเพิ่มความหนาแน่นมากขึ้นด้วย

นอกจากการศึกษาในครั้งนี้ทำให้เห็นถึง ความสัมพันธ์ของอิทธิพลเมืองกับการใช้ที่ดินแล้ว ผลการศึกษาในครั้งนี้ยังพบว่าการแทรกตัวของชนบทและเมือง (Rural - Urban Interpenetration) ตามแนวความคิดของ Rigg (1998) จะเห็นว่าการขยายตัวของอิทธิพลเมืองแทรกเข้าไปในพื้นที่ศึกษา ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของการประกอบอาชีพของชาวบ้านที่เปลี่ยนมาเป็นการทำงานนอกภาคการเกษตรและการทำงานนอกภาคการเกษตรมีความสำคัญมากขึ้น รวมทั้งมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบทางการผลิตเป็นการผลิตเพื่อการค้ามากขึ้น มีการใช้เทคโนโลยีทางการเกษตรเพิ่มขึ้น เช่น การใช้สปริงเกอร์ในการให้น้ำแก่สวนไม้ผลและพืชผักที่ปลูก การใส่ปุ๋ยและสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ซึ่งเป็นการเพิ่มทุนทางด้านการเกษตร และการขยายตัวของอิทธิพลเมืองที่แทรกเข้าไปในพื้นที่ศึกษายังทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านชีวิตความเป็นอยู่ประจำวัน เช่น มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการแต่งกาย โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กที่ได้เข้าไปรับการศึกษาในเมืองจะไม่ค่อยแต่งชุดประจำเผ่า จะใส่ชุดประจำเผ่าเฉพาะในวันสำคัญๆ เท่านั้น ประเพณีบางอย่างก็ถูกนำเสนอเพื่อการท่องเที่ยวหรือมีการเปลี่ยนรูปแบบไป เช่น ประเพณีปีใหม่ของชาวม้ง จากแต่เดิมที่มีการจัดงานกันเฉพาะคนในหมู่บ้านและเชิญคนรู้จักมาร่วมงานเลี้ยง แต่ในปัจจุบันเปลี่ยนมาเป็นการสร้างเวทีบริเวณสนามหน้าโรงเรียน มีการจัดการแสดงบนเวทีให้นักท่องเที่ยวชม และมีการโยนลูกผ้าให้นักท่องเที่ยวดู เป็นต้น

ในขณะเดียวกันอิทธิพลของชนบทก็แทรกตัวเข้าไปในพื้นที่เมือง ดังจะเห็นได้จากแรงงานในพื้นที่ศึกษาโดยเฉพาะกลุ่มที่เข้ามารับการศึกษาในเมืองมีแนวโน้มที่จะเดินทางเข้ามาทำงานในเมืองมากขึ้น รวมทั้งการเดินทางมาขายของที่ตลาดในเทศบาลของกลุ่มชาวม้งบ้านดอยปุย โดยจะเดินทางออกจากหมู่บ้านในเวลาประมาณ 16.00 น. และเดินทางกลับไปพักอาศัยที่หมู่บ้านในเวลาประมาณ 24.00 น. ของทุกวัน และยังมีการเดินทางของกลุ่มคนเมืองและชาวญี่ปุ่นจากเมือง

เชียงใหม่ขึ้นไปขายของในพื้นที่ศึกษาในตอนเช้า และกลับลงมาพักในเมืองเชียงใหม่ในตอนเย็น นอกจากนี้ชาวบ้านในพื้นที่ศึกษายังได้เข้ามาพึ่งพาสินค้าและบริการต่างๆ จากพื้นที่เมือง เช่น การเดินทางมารับการรักษาพยาบาลในเมือง การเดินทางมาติดต่อราชการ รวมถึงการเดินทางมาซื้อสินค้าอุปโภคและบริโภคต่างๆ จากพื้นที่เมืองเชียงใหม่

จากผลการศึกษาในครั้งนี้ ยังพบว่า ความใกล้ชิดเมืองของพื้นที่ศึกษาไม่ได้หมายความว่า ความใกล้ชิดเมืองเฉพาะทำเลที่ตั้งของพื้นที่ศึกษาที่อยู่ใกล้เมืองเชียงใหม่เท่านั้น แต่ความใกล้ชิดเมืองของหมู่บ้านยังหมายความว่ารวมถึง การอยู่ใกล้ศูนย์กลางอำนาจและหน่วยงานต่างๆ ซึ่งการตั้งอยู่ใกล้พระตำหนักภูพิงศ์ของพื้นที่ศึกษา ทำให้ชาวบ้านโดยเฉพาะกลุ่มชาวม้งได้รับความช่วยเหลือ และการพัฒนาในด้านต่างๆอย่างต่อเนื่อง เช่น การเสด็จเยี่ยมหมู่บ้านของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระบรมราชินีนาถในปี พ.ศ. 2506 และ 2509 และได้ทรงส่งเสริมให้มีการปลูกพืชทดแทนฝิ่น รวมถึงการได้รับพระราชทานสัญชาติไทยในปี พ.ศ. 2509 นอกจากนี้การอยู่ใกล้หน่วยงานของรัฐ เช่นการอยู่ใกล้สำนักงานอุทยานแห่งชาติทำให้การติดต่อในเรื่องต่างๆ มีความสะดวกรวดเร็วและรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากหน่วยงานต่างๆ ได้มากกว่า รวมทั้งมีแนวทางการต่อรองที่จะอยู่ในพื้นที่ได้มากกว่าด้วย

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะทางวิชาการ

จากการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาพบว่า มีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ในชุมชน ซึ่งมีความคิดในการใช้ที่ดินที่แตกต่างกัน แต่การศึกษานี้ผู้ศึกษาได้เน้นแนวความคิดการใช้ที่ดินของกลุ่มชาวม้งซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หลักในชุมชน แต่ผู้ศึกษายังไม่ได้วิเคราะห์ความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์กับการใช้ที่ดิน ดังนั้นจึงเสนอว่าในการศึกษาระดับชุมชนที่มีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ ควรให้ความสำคัญกับแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ว่ามีความคิดและรูปแบบการใช้ที่ดินแต่ละประเภทอย่างไร นอกจากนี้ยังควรมีการศึกษาเชิงประจักษ์เกี่ยวกับชุมชนในป่าอนุรักษ์อื่นๆ ทั้งที่อยู่ใกล้และอยู่ห่างไกลจากพื้นที่เมือง เพื่อให้มีความเข้าใจที่ดีขึ้นเกี่ยวกับเงื่อนไขที่มีความสัมพันธ์กับการใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรของชุมชนที่แตกต่างจากหมู่บ้านดอยปุย เพราะหมู่บ้านดอยปุยมีลักษณะที่พิเศษกว่าชุมชนในป่าอนุรักษ์อื่นๆ คือ เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ใกล้เมืองใกล้หน่วยราชการทั้งในระดับภาคและระดับจังหวัด และอยู่ใกล้กับพระตำหนักภูพิงศ์ราชินิเวศน์

การศึกษาในครั้งนี้พบว่ามีกรรวมกลุ่มทางสังคม ทั้งในระดับชุมชนและระหว่างชุมชน จนเกิดเป็นองค์กรทางสังคมในการดูแลและจัดการทรัพยากรขึ้น ได้แก่ เครือข่ายมั่งรักษาป่าดอยสุเทพ - ปุย และเครือข่ายลุ่มน้ำแม่ตาช้าง ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มเคลื่อนไหวทางสิ่งแวดล้อมในระดับรากหญ้า และเป็นการรวมกลุ่มเพื่อจัดการทรัพยากรของชุมชน ซึ่งผู้ศึกษาไม่ได้มุ่งศึกษากระบวนการรวมตัวและขบวนการเคลื่อนไหวไว้อย่างละเอียด ดังนั้นจึงน่าจะมีผู้ศึกษาเพิ่มเติมเรื่องการรวมกลุ่มเพื่อเคลื่อนไหวทางสิ่งแวดล้อมและการจัดการทรัพยากรในระดับชุมชน รวมถึงเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการรวมกลุ่ม

จากการศึกษาในครั้งนี้ยังพบว่า การจัดการการท่องเที่ยวของหมู่บ้านในช่วงที่ผ่านมา ได้เกิดปัญหาต่างๆ ขึ้นอย่างมาก เช่น การที่ร้านค้าต่างๆ มุ่งเน้นแต่การขายสินค้าเป็นหลัก และขายสินค้าในราคาที่สูงโดยเฉพาะเครื่องประดับต่างๆ รวมทั้งมีการเดินตามนักท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวซื้อสินค้าของตน และมีขอทานเด็กเดินตามขอเงินจากนักท่องเที่ยว ซึ่งได้สร้างความรำคาญให้กับนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก ทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในหมู่บ้านลดลง รายได้ของครัวเรือนซึ่งส่วนใหญ่มาจากการขายสินค้าให้กับนักท่องเที่ยวลดลง ชาวบ้านบางส่วนจึงต้องกลับไปทำการเกษตรและใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรในลักษณะที่เข้มข้น เนื่องจากการประกอบอาชีพนอกภาคการเกษตรของชาวบ้าน ได้ช่วยลดการพึ่งพาป่าและการใช้ที่ดินในเขตป่า ดังนั้นจึงเสนอว่าควรมีการศึกษาเพื่อจัดการการท่องเที่ยวในหมู่บ้านอย่างยั่งยืน เพื่อเป็นทางเลือกหนึ่งในการประกอบอาชีพของชุมชนในป่าอนุรักษ์

5.3.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการศึกษาครั้งนี้ พบว่า ภายใต้งบบังคับจากการจัดการอุทยานแห่งชาติ ชุมชนในป่าอนุรักษ์ใกล้เคียงได้แสดงให้เห็นถึงศักยภาพในการปรับการใช้ที่ดินอย่างมีพลวัตตลอดเวลา ทั้งในระดับครัวเรือนและระดับชุมชน และชุมชนในป่าอนุรักษ์ไม่ได้เป็นชุมชนที่มีการทำลายป่าเสมอไป บางชุมชนเช่นหมู่บ้านดอยปุย มีศักยภาพในการปรับตัวไปในทางอนุรักษ์ เพราะชาวมั่งในหมู่บ้านดอยปุยมีโอกาสได้รับการพัฒนามากกว่าที่อื่น การที่ชุมชนอยู่ใกล้เมืองและใกล้หน่วยงานราชการต่างๆ รวมทั้งอยู่ใกล้พระตำหนักภูพิงค์ ทำให้ชาวมั่งบ้านดอยปุยสามารถปรับตัวได้ค่อนข้างดี มีโอกาสในการประกอบอาชีพนอกภาคเกษตร และมีการหาแนวทางใหม่ๆ ในการปรับการใช้ที่ดินทางด้านการเกษตร ดังนั้นถ้าจะให้ชุมชนอยู่ในเขตป่าอนุรักษ์ได้โดยไม่ทำลายป่า ต้องมีการสร้างโอกาสให้กับชุมชน ได้แก่ โอกาสในการดำรงชีพอยู่ในเขตป่าอนุรักษ์ควบคู่ไปกับโอกาสในการพัฒนาในด้านต่างๆ

ในขณะที่เดียวกันชุมชนไม่สามารถอยู่อย่างโดดเดี่ยวได้ ดังนั้นรัฐและหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง จึงต้องช่วยให้โอกาสในการพัฒนา และให้ความช่วยเหลือในการแก้ไขปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้น เช่น ช่วยแก้ปัญหาในเรื่องการพัฒนากิจการผลิตทางการเกษตรอย่างยั่งยืน ช่วยเหลือชุมชนในการดูแลป่า ช่วยเหลือชุมชนในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น และช่วยสนับสนุนการจัดการทรัพยากรระดับชุมชนในป่าอนุรักษ์ที่ดำเนินการโดยกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เพื่อชุมชนจะได้อยู่ในป่าอนุรักษ์ได้อย่างยั่งยืน

บรรณานุกรม

- กองจัดการที่ดินป่าสงวนแห่งชาติ. การจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ทรัพยากรและที่ดินป่าไม้
ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ. กรุงเทพฯ : ฝ่ายจัดการป่าสงวนแห่งชาติ กองจัดการที่ดิน
ป่าสงวนแห่งชาติ กรมป่าไม้, 2535.
- กนก ฤกษ์เกษม. การศึกษาความยั่งยืนของระบบเกษตรที่สูง. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยเพื่อ
การพัฒนาประเทศไทย, 2537.
- _____. เกษตรยั่งยืน:รายงาน. เชียงใหม่ : คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,
2537.
- เกษม จันทรแก้ว. หลักการจัดการลุ่มน้ำ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์, 2539.
- รจกัย บุรุษพัฒน์. ชาวเขา. กรุงเทพฯ : แพรวพิทยา, 2538.
- จดหมายข่าวชีวิตบนดอย. ฉบับที่ 6 (พฤษภาคม - สิงหาคม 2534) : 4 - 32.
- จันทบูรณ์ สุทธิ. การเกษตรแบบตัดฟันโค่นเผาบนพื้นที่สูง : วิทยาการพื้นบ้าน. เชียงใหม่:
สถาบันวิจัยชาวเขา, 2539.
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (บก.). วิวัฒนาการของการบุกเบิกที่ดินทำกินในป่า. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ:
สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, 2535.
- เจษฎา โชติกิจวิทย์. "การจัดการที่ดินอย่างยั่งยืน:กรณีศึกษาการจัดการไร่มุมนเวียนของชาว
ปกากะญอ ในจังหวัดเชียงใหม่". วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการ
พัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2542.
- ฉลาดชาย รมิตานนท์. ป่าไม้สังคมเพื่อการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : เจ้าพระยาการพิมพ์,
2528.
- ฉลาดชาย รมิตานนท์, อานันท์ กาญจนพันธุ์ และสันธิตา กาญจนพันธุ์. ป่าชุมชนในประเทศไทย
ไทย: แนวทางการพัฒนา เล่ม 2 ป่าชุมชนภาคเหนือ. กรุงเทพฯ : สถาบันชุมชน
ท้องถิ่นพัฒนา, 2536.
- จักรชัย พงศ์ประยูร. การตั้งถิ่นฐานมนุษย์ ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : ภาควิชา
ภูมิศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.

เฉลิมศักดิ์ ชัดติยะ. "การเปลี่ยนแปลงทางสังคมอันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตด้านการเกษตรของชุมชนกะเหรี่ยง". วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2541.

ชยันต์ วรรณภูติ. เวทีผู้ถูกทอเกี่ยว: บทความและการอภิปรายทางวิชาการ. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ชูศักดิ์ วิทยาภัก. ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในบริเวณพื้นที่ลุ่มน้ำปิงตอนบน: ศึกษากรณีอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2531.

_____. " นิเวศวิทยาการเมืองของการอนุรักษ์ป่าไม้-ทวิลักษณ์ของสิ่งแวดล้อมนิยมในสังคมไทย " เนชั่นสุดสัปดาห์, 309(6) : 28, 2541ก.

_____. " การขยายพื้นที่อนุรักษ์ในประเทศไทย : บทวิเคราะห์เชิงนิเวศวิทยาการเมือง " วารสารภูมิศาสตร์ ; 23(1) : 43 – 56, 2541ข.

_____. " สถานภาพของปัญหาสิ่งแวดล้อม: แนวการวิเคราะห์เชิงนิเวศวิทยาการเมือง " ในสุธาวัลย์ เสถียรไทย , ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, สุธาริน คุณผล และชูศักดิ์ วิทยาภัก แนวความคิดและวรรณกรรมที่เกี่ยวกับสิทธิในทรัพยากรกับปัญหาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติในประเทศไทย รายงานการศึกษาสถานภาพไทยศึกษา-การสำรวจ เชิงวิพากษ์ เสนอต่อสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2541ค.

_____. " สังคมศาสตร์กับการศึกษาคนชายขอบ " สังคมศาสตร์. เชียงใหม่ : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 11(1) : 2 – 25, 2541ง.

ไชยา อุชนะภัย. "การจัดการทรัพยากรป่าไม้แบบพื้นบ้าน : การศึกษาเปรียบเทียบระหว่างชาวไทยพื้นราบและชาวไทยภูเขาในภาคเหนือของประเทศไทย". วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภูมิศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2537.

ทรงวิทย์ เชื่อมสกุล. ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการจัดการทรัพยากรและการรักษาพยาบาลของม้ง. เชียงใหม่ : ศูนย์ศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2542.

ทวิห จตุรพฤกษ์. จากยอดดอยสู่สลัม: การปรับตัวของชาวเขาในเมืองเชียงใหม่. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยชาวเขา, 2540.

- ทวิช จตุรพทุภะ. เสี่ยงจากคนชายขอบ ศักดิ์ศรีความเป็นคนของชาวลีซอ. กรุงเทพฯ : เครือข่ายชาติพันธุ์ศึกษา ศูนย์ภูมิภาคเพื่อการศึกษาสังคมศาสตร์และการพัฒนาที่ยั่งยืน คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2541.
- ธงชัย จารุพัฒน์. สถานการณ์ป่าไม้ของประเทศไทยในช่วงระยะเวลา 34 ปี (พ.ศ. 2504–2541). กรุงเทพฯ : ส่วนวิเคราะห์ทรัพยากรป่าไม้ สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้, 2541.
- นภัส กอร์ดอน. "การวิเคราะห์นโยบายและการปฏิบัติของรัฐในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และผลกระทบต่อการพัฒนา" วารสารวิจัยสังคม, 22(1) : 84-104, 2542.
- นำพลย์ กิจรักษ์กุล. ภูมิศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2528.
- นิวัติ เรืองพานิช. การอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ : เฉลิมชาญการพิมพ์, 2528.
- นิพัทธเวช สืบแสง. การปรับตัวของการจัดการที่ดินและทรัพยากรตามแบบประเพณีภายใต้บริบทกฎหมายของรัฐ: กรณีศึกษาชาวเขาเผ่าขมุ. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยชาวเขา, 2541.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. "ข้อสังเกตเชิงกฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ" รัฐสภาสาร, 41(12): 7-17, 2536.
- บุญชนะ กลั่นคำสอน และ ธงชัย จารุพัฒน์. การวิจัยและการศึกษาหาสภาพความเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ป่าไม้ในท้องที่ภาคเหนือ ด้วยภาพถ่ายดาวเทียม: รายงานทางวิชาการ. กรุงเทพฯ : ฝ่ายแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศและดาวเทียม กองจัดการป่าไม้ กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2524.
- บุญตา สืบประดิษฐ์ และ อัจฉรา รักษ์ดิธรรม (บก.). 3 ทศวรรษป่าชุมชน ท่ามกลางกระแสความสับสนของสังคมไทย. เชียงใหม่ : บีเอสการพิมพ์, 2542.
- บุษบา สิทธิการ. "การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางกายภาพและปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแหล่งท่องเที่ยววัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร". วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2541.
- ประเทือง นรินทรากุล ณ ออยุธยา. "การจัดการที่ดินภายใต้ระบบเกษตรแบบมีพันธสัญญา : ศึกษากรณีเกษตรกรผู้ปลูกพืชพาณิชย์ ในเขตกิ่งอำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่". วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2537.

- ปริศนา พรหมมา และ มนต์รี จันทวงศ์. ชุมชนท้องถิ่นกับการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ. เชียงใหม่ : โครงการพัฒนาลุ่มน้ำภาคเหนือโดยองค์การชุมชน, 2541.
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. นิเวศเศรษฐศาสตร์และนิเวศวิทยาการเมือง. กรุงเทพฯ : คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.
- ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. การศึกษาภูมิปัญญานิเวศวิทยาพื้นเมือง กรณีชุมชนกะเหรี่ยงในป่าห้วยใหญ่เนศวร. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2536.
- ผาสุก พงษ์ไพจิตร และ คริส เบเกอร์. เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ. เชียงใหม่ : สำนักพิมพ์ตรัสวิน (ซิลค์เวอร์มบุคส์), 2539.
- พิชเยศ อ่อนสีบุตร. "การแพร่กระจายและการยอมรับพืชเศรษฐกิจในพื้นที่สูง:กรณีศึกษาบ้านปางชุม ตำบลยั้งเมิน อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่". การค้นคว้าแบบอิสระวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภูมิศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2537.
- พิพัฒน์ อาสนจินดา. "การผลิตและการส่งออกอุตสาหกรรมผักและผลไม้แช่แข็งของจังหวัดเชียงใหม่". การค้นคว้าแบบอิสระเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2540.
- ไพบุลย์ เสงสุวรรณ. "การเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตทางการเกษตรของชุมชนกะเหรี่ยง:กรณีศึกษาบ้านกัวโปง ตำบลบ้านจันทร์ อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่". วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2539.
- มนัส สุวรรณ. ระเบียบวิธีการวิจัยทางภูมิศาสตร์. กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พรินติ้งเฮ้าส์, 2532.
- มนู วัลยะเพ็ชร. การตั้งถิ่นฐานในชนบทของประเทศไทย. นครปฐม : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2520.
- ยศ สันตสมบัติ. ความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน. เชียงใหม่ : นพบุรีการพิมพ์, 2542.
- มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. แผนแม่บทการจัดการอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย อำเภอเมือง อำเภอหางดง อำเภอแม่ริม และอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่. กรุงเทพฯ : คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2533.
- มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. การจัดทำแผนการจัดการและพัฒนาการใช้ที่ดินของอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย. เชียงใหม่ : ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2536.

มหาวิทยาลัยมหิดล. ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสังคมและวัฒนธรรม กรณีศึกษา จังหวัดเชียงใหม่. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2529.

มูลนิธิพัฒนาภาคเหนือ. มาตรการอำพรางบนเส้นทางอนุรักษ์ : มาตรการของชุมชนท้องถิ่นและผืนป่าในกระแสการอนุรักษ์. เชียงใหม่ : บีเอสการพิมพ์, 2541.

รุ่งอรุณ ปานมงคล. การศึกษาการยึดถือครอบครองที่ดินในเขตอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย จังหวัดเชียงใหม่. กรุงเทพฯ : ปฏิบัติงานอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย ส่วนอุทยานแห่งชาติ กรมป่าไม้, 2540.

ลินซ์, โอเวน และ แจนีส แอลคอร์น. การดูแลป่าของชาวบ้าน: การยอมรับในสิทธิการมีส่วนร่วมและความสามารถในการจัดการของชาวบ้านในเขตป่าสงวน. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.

ลลิตก ฤทธิ์เนติกุล. "ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับระบบการเกษตรกรรมผสมผสานบนที่สูงของชาวเขาเผ่าม้งบ้านช่างเคียน-ดอยปุย จังหวัดเชียงใหม่". วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2538.

_____. การมีส่วนร่วมของชาวเขาเผ่าม้งบ้านดอยปุย-ช่างเคียน ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในเขตอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย จังหวัดเชียงใหม่ : รายงาน. เชียงใหม่ : ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา จังหวัดเชียงใหม่, 2540.

วิชัย เทียนน้อย. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อักษรวัฒนา, 2533.

วีระพันธุ์ วีระญาโณ. "การใช้ที่ดินและความเหมาะสมของที่ดินในเขตพื้นที่โครงการปฏิรูปที่ดินอำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่". วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภูมิศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2537.

วีระศักดิ์ อุดมโชค, พูลศิริ ชูชีพ และปิยะมาศ อยู่วัฒนพงษ์. รายงานสภาพอากาศประจำปี 2542 บริเวณสถานีวิจัยในสังกัดสถาบันคั่นคว่ำ และพัฒนาระบบเกษตรในเขตวิฤต. กรุงเทพฯ : ศูนย์คั่นคว่ำและพัฒนาระบบเกษตรในเขตภูมิอากาศแปรปรวนสถาบันคั่นคว่ำและพัฒนาระบบเกษตรในเขตวิฤต, 2544.

ศลิษา พึ่งแสงแก้ว. "การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าไม้ : ศึกษาเฉพาะกรณีป่าชุมชนบ้านห้วยแก้ว อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่". วิทยานิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2537.

ศิริพงษ์ ชีวะพาณิชย์. "การผลิตและการตลาดลิ้นจี่ในอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ : รายงาน".

ปริญญานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2531.

ศุภมิตร เอกวรรณง. "การยึดถือและครอบครองที่ดินในเขตป่าอนุรักษ์โดยหน่วยงานของรัฐ: กรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย". การค้นคว้าแบบอิสระ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาภูมิศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2537.

ศูนย์ควบคุมไฟฟ้าภาคเหนือ. สรุปผลการปฏิบัติงานควบคุมไฟฟ้าภาคเหนือ ประจำปีงบประมาณ 2537-2539. เชียงใหม่ : ศูนย์ควบคุมไฟฟ้าภาคเหนือ, 2539.

สถล บุรารักษ์. "การประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ในการศึกษาการใช้ที่ดินและความเหมาะสมของการใช้ที่ดิน: กรณีศึกษาลุ่มน้ำห้วยต่าง อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย". วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภูมิศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2535.

สถานีวิจัยดอยปุย. รายงานผลการดำเนินงานประจำปีงบประมาณ 2542. กรุงเทพฯ : สถานีวิจัยดอยปุย สถาบันค้นคว้าและพัฒนาระบบเกษตรในเขตวิกฤต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2542.

สถาบันวิจัยชาวเขา. การตั้งถิ่นฐานของชาวเขาในประเทศไทย. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยชาวเขา, 2538.

_____. สรุปผลการดำเนินงานสถาบันวิจัยชาวเขาประจำปี 2541. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยชาวเขา, 2541.

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. ประมวลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของ ไทย. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2531.

_____. ประมวลความรู้เรื่องอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2540ก.

_____. แผนการจัดการอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย ระยะที่ 2 (2541 - 2550) บทสรุปสำหรับผู้บริหาร. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2540ข.

สถาบันเพื่อสิทธิชุมชน. โครงการศึกษาฟื้นฟูและจัดการลุ่มน้ำแม่ตาช้าง: รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์. เชียงใหม่ : สถาบันเพื่อสิทธิชุมชน, 2542

สมชาย เดชะพรหมพันธุ์ และ สุรินทร์ มัจฉาชีพ. ทรัพยากรธรรมชาติและการอนุรักษ์. กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์, 2532.

- สมศักดิ์ กองอินทร์. "รูปแบบการอ้างสิทธิในทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ : กรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติแม่โท อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่". วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2540.
- สมศักดิ์ ใจรักปรากฏ. "ผลผลิตและคุณภาพของห่อในต่างพื้นที่". วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต เกษตรศาสตร์ สาขาวิชาพืชสวน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2541.
- สิริวัฒนา กังวาลเลิศ. "เงื่อนไขที่นำไปสู่การรวมกลุ่มในขบวนการเคลื่อนไหวทางสิ่งแวดล้อมในระดับรากหญ้า: ศึกษากรณีการต่อต้านการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน". วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543.
- สังคม เตชะวงศ์เสถียร. ไม้ผลเขตหนาว. ขอนแก่น : วิทยาลัยอุบลราชธานี, 2532.
- สันติดา กาญจนพันธุ์. ความร่วมมือในการจัดการป่าระหว่างวัดกับรัฐ : กรณีศึกษาป่าชุมชนวัดพระธาตุดอยจอมแจ้ง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2540.
- _____. เหลียวหลังแลหน้า: ภูมิศาสตร์กับการศึกษาสภาพแวดล้อมของไทย. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการนานาชาติ เรื่อง "แนวโน้มและทิศทางการศึกษาวิจัยทางภูมิศาสตร์ในทศวรรษหน้า". เชียงใหม่, 2542.
- _____. "สถานภาพความรู้เกี่ยวกับชุมชนและแบบแผนการจัดการทรัพยากร" ใน อานันท์ กาญจนพันธุ์ (บก.), พลวัตของชุมชนในการจัดการทรัพยากร : กระบวนทัศน์และนโยบาย (หน้า 215 – 299), กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2543.
- สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม. รายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2540. กรุงเทพฯ : วิทยุการปก, 2542.
- สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 10. รายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อมภาคเหนือตอนบน ประจำปี 2541. สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม, 2542.
- สากล สถิตวิทยานันท์. ภูมิศาสตร์ชนบท. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2532.
- เด่นห์ จามริก และ ยศ สันตสมบัติ(บก.). ป่าชุมชนในประเทศไทย : แนวทางการพัฒนา (เล่ม 1 และเล่ม 2). กรุงเทพฯ : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, 2536.

เสน่ห์ ญาณสาร. ภูมิศาสตร์เศรษฐกิจ. เชียงใหม่ : ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2536.

_____. ภูมิศาสตร์การเกษตร. เชียงใหม่ : ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2539.

สุนทร คำยอง และดุสิต เสรมธากุล. การศึกษาเชิงปริมาณและคุณภาพเกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพของพืชในป่าชนิดต่างๆ ในอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย จังหวัดเชียงใหม่ โดยวิธีการวิเคราะห์สังคมพืช ตอนที่ 2 ป่าดิบเขา. เชียงใหม่ : ภาควิชาทรัพยากรป่าไม้ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2541.

อนุชิต วงศาโรจน์. "วิวัฒนาการของเขตแดนและการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ชายแดนไทย-พม่า : กรณีศึกษาบริเวณ แม่น้ำสาย-แม่น้ำรวก". วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขา วิชาภูมิศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2537.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. " การใช้ที่ดิน : พื้นฐานของความขัดแย้งในหมู่บ้านภาคเหนือ (2516 - 2524) " สังคมศาสตร์. เชียงใหม่ : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 7(1 - 2) : 81 – 109, 2528.

อานันท์ กาญจนพันธุ์ และ มิ่งสรรพ ขาวสะอาด. วิวัฒนาการของการบุกเบิกที่ดินทำกินในเขตป่า:กรณีศึกษาภาคเหนือตอนบน. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2538.

เอกพล กระจำนทิม. "การวางแผนการใช้ที่ดินในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูเมี่ยง-ภูทอง จังหวัดพิษณุโลกและจังหวัดอุตรดิตถ์". วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภูมิศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2540.

อุทอง ประศาสน์วินิจชัย. "การเลือกพืชที่จะปลูกภายใต้บริบทแห่งชีวิต : ทบทวนวิธีมองการตัดสินใจของชาวนา" วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร, 19-20(1) : 40 – 90, 2543.

Blaikie, P. The Political Economy of Soil Erosion in Developing Countries. Essex : Longman, 1985.

Boserup, E. The Condition of Agricultural Growth. Chicago : Aldine Publishing, 1965.

Bromley, D.W. and Cernea, M.M. The Management of Common Property Natural Resources-Some Conceptual and Operational Fallacies. Washington,D.C. : The World Bank, 1989.

Bromley, D.W. Environment and Economy. Cambridge : Basil Blackwell, 1991.

- Bryant, C.R. and Johnston, T.R.R. **Agriculture in the City's Countryside**. Toronto : University of Toronto Press, 1992.
- Bryant, R.L. and Bailey, S. **Third World Political Ecology**. London : Routledge, 1997.
- Chisholm, M. **Rural Settlement and Land Use**. London : Hutchinson, 1968.
- Chupinit Kesmanee. "Highlanders, Intervention and Adaptation:A Case Study of a Mong N'jua (Mong Ntsuab) Village of Pattana". Master Thesis, Victoria University of Wellington, 1991.
- Chusak Wittayapak. "Local Institutions in Common Property Resources : A Case Study of Community-Based Watershed Management in Northern Thailand". Ph.D. Dissertation, University of Victoria, 1994.
- Cooper, R. **Resource Scarcity and the Hmong Response**. Singapore : Singapore University Press, 1984.
- Dachanee, Emphandhu. "Land Use Conflict and Public Participation as a Conflict Management Tool in Park Management Planning Process : A Case study of Doi Inthanon Park in Thailand". Ph.D. Dissertation, University of Washington, 1992.
- Dove, Michael R. "Theories of Swidden Agriculture, and the Political Economy of Ignorance" **Agroforestry System**, 1: 85-99, 1993.
- Forsyth, T. "The *Muang* and the Mountain: Perception of Environmental Degradation in Upland Thailand" **Southeast Asia Research**, 3(2): 169-191, 1995.
- Greer, R.P. "Rural Land Use Changes in Nacogdoches Country, 1940-1992(Texas)". MIS Thesis, Stephen F. Austin State University, 1996.
- Hirsch, P. **Political Economy of Environment in Thailand**. Manila : Journal of Contemporary Asia Publishers, 1993.
- _____. The Thai Countryside in the 1990s. **Southeast Asian Affairs** : 320-334, 1994.
- _____. Community Forestry Revisited : Messages from the Periphery. In Michael Victor, Lang, C and Bornemeier, J (eds.), **Community Forestry at a Crossroads: Reflections and Future Directions in the Development of Community Forestry** Proceedings of an International Seminar held in Bangkok, Thailand, 17-19 July, 1997, 45-55.

- Humphries, S. " Milk Cows, Migrants, and Land Markets : Unraveling the Complexities of Forest-to-pasture Conversion in Northern Honduras " **Economic Development and Cultural Change**, 47: 95-124, 1998.
- Kunstadter, P. and Chapman, E.C. Problems of Shifting Cultivation and Economic Development in Northern Thailand. In Peter Kunstadter, Chapman, E.C. and Sanga Sabhasri, **Farmers in the Forests : Economic Development and Marginal Agriculture in Northern Thailand**. Honolulu : University Press of Hawaii, 6-13, 1978.
- Marquette, C.M. "Land Use Patterns Among Small Farmer Settlers in the Northeastern Ecuadorian Amazon" **Human Ecology**, 26(4): 573 – 598, 1998.
- Michaud, J. " Economic Transformation in a Hmong Village of Thailand " **Human Organization**, 56(2) : 222 – 232, 1997.
- Morrison, K.D. " Typological Schemes and Agricultural Change " **Current Anthropology**, 37(4) : 583-608, 1996.
- Murphy, L., Bilsborrow, R., and Pichón, F. " Poverty and Prosperity Among Migrants Settlers in the Amazon Rainforest Frontier of Ecuador " **The Journal of Development Studies**, 34: 35-65, 1997.
- Nuemann, R.P. "Political Ecology of Wildlife Conservation in the Mt.Meru Area of Northeast Tanzania" **Land Degradation and Rehabilitation**, 3(3): 85 – 97, 1992.
- Paulson, D.D. "Forest Depletion Village Agriculture and Social Change in Rural Western Samoa : A Case Study (Rural Society, Land use)". Ph.D. Dissertation, University of Hawaii, 1992.
- Pichón, F. "Agricultural Settlement, Land Use, and Deforestation in the Ecuadorian Amazon Frontier : a Micro-level Analysis of Colonists Land-Allocation Behavior". Ph.D. Dissertation, University of North Carolina at Chapel Hill, 1993.
- _____. "Settler Agriculture and the Dynamics of Resource Allocation in Frontier Environments" **Human Ecology**, 24(3) : 341-371, 1996.
- _____. "Settle Households and Land-Use Patterns in the Amazon Frontier : Farm-Level Evidence from Ecuador" **World Development**, 25(1) : 67-91, 1997.

- Reenberg, A., and Lund, C. " Land Use and Land Right Dynamics-Determinants for Resource Management Option in Eastern Burkina Faso " *Human Ecology*, 26(4): 599-620, 1998.
- Rigg, J. "Agricultural Transformation in Thailand : From Rice Farm to Non-Farm". In *Proceedings of The 6th International Conference on Thai Studies, Theme II, Cultural Crisis and the Thai Capitalist Transformation*, Chiang Mai, Thailand, 14-17 October 1996.
- _____. *Southeast Asia : the Human Landscape of Modernization and Development*. London : Routledge, 1997.
- _____. " Rural-Urban interaction, agriculture and wealth : a southeast Asian perspective " *Progress in Human Geography*, 22(4): 497-522, 1998.
- Ross, E.B. *The Malthus Factor : Poverty, Politics and Population in Capitalist Development*. London : Zed Book, 1998.
- Sanay Yarnasarn. "Land-use Patterns and Land-use Changes in Chiang Mai,Northern Thailand". Ph.D. Dissertation, Columbia University, 1985.
- Sierra-Maldonado, R. "Land Use Strategies of Household Based Enterprises, the Timber Industry, and Deforestation in Northwest Ecuador the Articulation of Market Forces, National Policies, and Local conditions". Ph.D. Dissertation, the Ohio State University, 1994.
- Sinclair, R. " Von Thunen and Urban Sprawl " *Annals of the Association of American Geographers*, 57(1): 72-87, 1967.
- Snyder, K.A. " Agrarian Change and Land-Use Strategies Among Iraqw Farmers in Northern Tanzania " *Human Ecology*, 24(3) : 315-340, 1996.
- Stott, P. "*Muang* and *Pa*-Elite Views of Nature in Changing Thailand" In Manas Chitakasem and Andrew Turton (eds.), *Thai Construction of Knowledge*. London : School of Oriental and African Studies, University of London, 1991.
- Thomas, D.E. "Village Land Use in Northeast Thailand : Predicting the Effects of Development Policy on Village Use of Wildland". Ph.D. Dissertation, University of California at Berkeley, 1988.

- Thoms, J.M. "Illegal Conservation : Two Case Studies of Conflict Between Indigenous and State Natural Resource Management Paradigms". Master Thesis, Trent University (Canada), 1996.
- Tiffen, M. " Population Density, Economic Growth and Societies in Transition : Boserup Reconsidered in a Kenyan Case-study " **Development and Change**, 26: 31-66, 1995.
- Uhlig, H. Problems of Land Use and Recent Settlement in Thailand's Highland-Lowland Transition Zones. In Jack D. Ives, Sanga Sabhsri and Pisit Voraurai L. (eds.), **Conservation and Development in Northern Thailand. Proceedings of a Programmatic Workshop on Agroforestry and Highland-Lowland Interactive Systems**, Chiang Mai, Thailand, 13-17 November 1980, 33-42.
- Vandergeest, P. and Peluso, N.L. "Territorialization and State Power in Thailand" **Theory and Society**, 24: 385-426, 1995.
- Vandergeest, P. "Mapping Nature: Territorialization of Forest Rights in Thailand" **Society and Natural Resources**, 9: 159-175, 1996.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ตารางแสดงพื้นที่การใช้ที่ดินแต่ละประเภท

ตาราง 1 การใช้ที่ดินแต่ละประเภท ในช่วงปี พ.ศ. 2520 - 2543

ประเภทการใช้ ที่ดิน	พ.ศ. 2520		พ.ศ. 2527		พ.ศ. 2534		พ.ศ. 2538		พ.ศ. 2543	
	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ
หมู่บ้าน	27.49	0.40	30.03	0.45	30.76	0.46	56.11	0.83	56.11	0.83
เกษตร	3,530.61	51.98	1,131.79	16.90	1,694.12	25.17	1,854.02	27.41	1,342.23	19.82
ป่า	3,049.10	44.89	5,349.82	79.89	4,820.63	71.63	4,669.93	69.03	5,184.68	76.55
สถานวิจัยฯ	184.62	2.72	184.62	2.76	184.62	2.74	184.62	2.73	184.62	2.73
รวม	6,791.82	100.00	6,696.26	100.00	6,730.13	100.00	6,764.68	100.00	6,767.64	100.00

หมายเหตุ : ปี พ.ศ. 2520 มีพื้นที่สวนห้อยแต่ไม่สามารถคำนวณพื้นที่ได้

ตาราง 2 พื้นที่ทำการเกษตรในแต่ละช่วงเวลา

ประเภทพื้นที่	พ.ศ. 2520		พ.ศ. 2527		พ.ศ. 2534		พ.ศ. 2538		พ.ศ. 2543	
	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ
ทำการเกษตร										
ไร่	3,130.51	88.67	602.44	53.23	638.11	37.67	439.89	23.73	70.84	5.28
ไร่ห้อยหรือไร่ร้าง	400.10	11.33	492.36	43.50	780.46	46.07	1,004.54	54.18	6.19	0.46
สวนไม่ผล	-	-	36.99	3.27	275.55	16.27	409.59	22.09	1,265.20	94.26
รวม	3,530.61	100.00	1,131.79	100.00	1,694.12	100.00	1,854.02	100.00	1,342.23	100.00

หมายเหตุ : ปี พ.ศ. 2520 มีพื้นที่สวนห้อยแต่ไม่สามารถคำนวณพื้นที่ได้

ตาราง 3 พื้นที่ไร่ในแต่ละบริเวณ

บริเวณที่มีพื้นที่ไร่	พ.ศ. 2520		พ.ศ. 2527		พ.ศ. 2534		พ.ศ. 2538		พ.ศ. 2543	
	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ
ไร่แม่คว่ำ	2,302.52	73.55	304.69	50.58	201.55	31.59	156.87	35.66	49.74	70.21
สวนแม่ปาน	705.81	22.55	248.63	41.27	380.52	59.63	261.18	59.37	21.10	29.79
พื้นที่ติดหมู่บ้าน	122.18	3.90	49.12	8.15	56.04	8.78	21.84	4.96	-	-
รวม	3,130.51	100.00	602.44	100.00	638.11	100.00	439.89	100.00	70.84	100.00

ตาราง 4 พื้นที่ไร่เหล่าหรือไร่ร้างในแต่ละบริเวณ

บริเวณที่มีพื้นที่ไร่เหล่า	พ.ศ. 2520		พ.ศ. 2527		พ.ศ. 2534		พ.ศ. 2538		พ.ศ. 2543	
	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ
ไร่แม่คว่ำ	69.34	17.33	390.26	79.26	626.96	80.33	749.29	74.59	320.00	25.29
สวนแม่ปาน	330.76	82.67	102.10	20.74	99.30	12.72	208.70	20.78	923.36	72.98
พื้นที่ติดหมู่บ้าน	-	-	-	-	54.20	6.94	46.55	4.63	21.84	1.73
รวม	400.10	100.00	492.36	100.00	780.46	100.00	1,004.54	100.00	1,265.20	100.00

ตาราง 5 พื้นที่สวนไม้ผลในแต่ละบริเวณ

บริเวณที่มี พื้นที่สวนไม้ผล	พ.ศ. 2527		พ.ศ. 2534		พ.ศ. 2538		พ.ศ. 2543	
	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ
ไร่แม้วดำ	8.34	22.55	18.21	6.61	45.44	11.09	320.00	25.29
สวนแม่ปาน	28.65	77.45	257.34	93.39	364.15	88.91	923.36	72.98
พื้นที่ติดหมู่บ้าน	-	-	-	-	-	-	21.84	1.73
รวม	36.99	100.00	275.55	100.00	409.59	100.00	1,265.20	100.00

แบบสอบถามครัวเรือนในหมู่บ้านคลองขย

โปรดทำเครื่องหมาย / ลงในช่อง [] หรือเติมข้อความในช่องว่างที่กำหนดให้

โปรดทำเครื่องหมาย / ลงในช่อง [] หรือเติมข้อความในช่องว่างที่กำหนดให้

1. ระบุผู้หลักในคณะผู้บริหาร การดูแลโครงการของหน่วยงาน
2. จำนวนทางด้านการบริหารของจัดเก็บ

- ### 3. ข้อมูลทางด้านสิ่งแวดล้อม

หมายเลข:

[illegible]

5. ท่านและสมาชิกในครัวเรือนของท่านเป็นชนเผ่าใด

[] เผ่าม้ง [] คนเมือง [] อื่นๆ.....

6. ท่านและสมาชิกในครัวเรือนของท่านนับถือศาสนา

[] พุทธ [] คริสต์ [] อิสลาม [] อื่นๆ.....

7. ระยะเวลาที่ท่านและครอบครัวเข้ามามีถิ่นฐานที่หมู่บ้านดอยปุยแห่งนี้.....ปี

8. บ้านที่ท่านและครอบครัวอาศัยอยู่ในขณะนี้สร้างมาแล้วเป็นเวลา.....ปี

9. จำนวนที่ดินที่ท่านและครอบครัวมีอยู่ในขณะนี้ (ระบุหน่วยเป็นไร่ ตารางวา หรือตารางเมตร)

[] พื้นที่อยู่อาศัย(บ้าน) [] ในหมู่บ้าน..... [] นอกหมู่บ้าน.....

[] พื้นที่ไร่ [] ในหมู่บ้าน..... [] นอกหมู่บ้าน.....

[] พื้นที่สวน [] ในหมู่บ้าน..... [] นอกหมู่บ้าน.....

[] พื้นที่นา [] ในหมู่บ้าน..... [] นอกหมู่บ้าน.....

[] ไร่ขายของ [] ในหมู่บ้าน..... [] นอกหมู่บ้าน.....

[] อื่นๆ (ระบุ)..... [] ในหมู่บ้าน..... [] นอกหมู่บ้าน.....

10. ครัวเรือนของท่านมีสิ่งอำนวยความสะดวกเหล่านี้หรือไม่

[] เครื่องปั่นไฟ [] ของตนเองหรือ [] ของกลุ่มบ้าน

[] ทีวี จำนวน.....เครื่อง

[] วิทยุ จำนวน.....เครื่อง

[] เต้าแก๊ส จำนวน.....เตา

[] รถจักรยานยนต์ จำนวน.....คัน

[] รถยนต์ จำนวน.....คัน

[] อื่นๆ (ระบุ).....

11. สมาชิกในครัวเรือนของท่านขายของอยู่ในหมู่บ้านนี้หรือไม่

[] ขาย [] ไม่ขาย

12. ลักษณะการถือครองพื้นที่ร้านค้าในหมู่บ้านของครัวเรือนท่านตั้งอยู่

[] ที่ของตนเอง [] ที่ส่วนรวม(ใช้ฟรี) [] ร้านที่เช่าจาก.....

13. ประเภทของสินค้าที่ท่านขายในร้านค้าในหมู่บ้าน ได้แก่อะไรบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

[] กระเป๋า [] เสื้อผ้า [] เครื่องเงิน

[] ตุ๊กตาที่ระลึก [] ของที่ระลึกอื่นๆ [] สมุนไพร

[] อาหารและเครื่องดื่ม [] ผลผลิตทางการเกษตร [] อื่นๆ (ระบุ).....

14. สินค้าที่วางขายในร้านค้าในหมู่บ้านของท่านเอามาจากแหล่งใด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

[] ทำเอง [] รับซื้อจาก..... [] อื่นๆ (ระบุ).....

15. สมาชิกในครัวเรือนของท่านออกไปขายของนอกหมู่บ้านหรือไม่
☐ ขาย ☐ ไม่ขาย
16. ท่านและสมาชิกในครัวเรือนของท่านออกไปขายของในบริเวณใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
☐ ในหมู่บ้าน ☐ ตลาด..... ☐ ที่อื่น (ระบุ).....
17. ลักษณะการถือครองพื้นที่ร้านค้านอกหมู่บ้านของครัวเรือนท่านตั้งอยู่
☐ ที่ของตนเอง ☐ ที่ส่วนรวม(ใช้ฟรี) ☐ ร้านที่เช่าจาก.....
18. ประเภทของสินค้าที่ท่านขายในร้านค้านอกหมู่บ้าน ได้แก่อะไรบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
☐ กระเป๋ ☐ เสื้อผ้า ☐ เครื่องเงิน
☐ ตุ๊กตาที่ระลึก ☐ ของที่ระลึกอื่นๆ ☐ สมุนไพร
☐ อาหารและเครื่องดื่ม ☐ ผลผลิตทางการเกษตร ☐ อื่นๆ (ระบุ).....
19. สินค้าที่วางขายในร้านค้านอกหมู่บ้านของท่านเอามาจากแหล่งใด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
☐ ทำเอง ☐ รับซื้อจาก..... ☐ อื่นๆ (ระบุ).....
20. ท่านและสมาชิกในครัวเรือนของท่านทำงานหัตถกรรมหรือไม่
☐ ทำ ☐ ไม่ทำ
21. ชนิดหรือประเภทของงานหัตถกรรมที่ครัวเรือนของท่านทำ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
☐ ปักผ้า ☐ เครื่องเงิน ☐ ทำตุ๊กตา
☐ งานแกะสลักไม้ ☐ ทอผ้า ☐ อื่นๆ (ระบุ).....
22. งานหัตถกรรมที่ครัวเรือนของท่านทำขึ้นเพื่อใช้ในครัวเรือนหรือขาย
☐ ใช้ในครัวเรือน ☐ ขาย ☐ ทั้งสองอย่าง
23. รายได้จากงานหัตถกรรมที่ทำประมาณ.....บาท
24. ครัวเรือนของท่านได้รับผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นหรือไม่ อย่างไร.....

ส่วนที่ 2 ข้อมูลทางด้านการเกษตรของครัวเรือน

25. ในอดีตครัวเรือนของท่านปลูกข้าวหรือไม่
☐ ปลูกข้าว ☐ ไม่ปลูกข้าว

26. รูปแบบในการปลูกข้าวและสถานที่ปลูกข้าวของครัวเรือนของท่านในอดีต

- [] ทำนาในที่ราบ [] ในหมู่บ้าน [] นอกหมู่บ้าน (ระบุสถานที่).....
 [] ปลูกข้าวไร่ [] ในหมู่บ้าน [] นอกหมู่บ้าน (ระบุสถานที่).....
 [] ทำนาขั้นบันได [] ในหมู่บ้าน [] นอกหมู่บ้าน (ระบุสถานที่).....
 [] รูปแบบอื่นๆ..... [] ในหมู่บ้าน [] นอกหมู่บ้าน (ระบุสถานที่).....

27. พันธุ์ข้าวที่ครัวเรือนของท่านใช้ปลูกในอดีตคือ.....

28. ข้าวที่ปลูกในอดีตเพื่อ

- [] บริโภคในครัวเรือน [] ขาย [] ทั้งสองอย่าง

29. แรงงานที่ใช้ในการปลูกข้าวในอดีตคือ

- [] แรงงานในครอบครัว [] แรงงานจ้าง [] การแลกเปลี่ยนแรงงาน

30. พื้นที่ที่ใช้ปลูกข้าวในอดีตมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินแบบใด

- [] ที่ดินของตนเอง
 [] ที่ดินที่เช่าจาก.....ค่าเช่า.....บาทต่อไร่
 [] ที่ดินที่ขอใช้จาก.....

31. ในปัจจุบันครัวเรือนของท่านยังคงปลูกข้าวอยู่หรือไม่

- [] ปลูกข้าว [] ไม่ปลูกข้าว

32. รูปแบบในการปลูกข้าวและสถานที่ปลูกข้าวของครัวเรือนของท่านในปัจจุบัน

- [] ทำนาในที่ราบ [] ในหมู่บ้าน [] นอกหมู่บ้าน (ระบุสถานที่).....
 [] ปลูกข้าวไร่ [] ในหมู่บ้าน [] นอกหมู่บ้าน (ระบุสถานที่).....
 [] ทำนาขั้นบันได [] ในหมู่บ้าน [] นอกหมู่บ้าน (ระบุสถานที่).....
 [] รูปแบบอื่นๆ..... [] ในหมู่บ้าน [] นอกหมู่บ้าน (ระบุสถานที่).....

33. พันธุ์ข้าวที่ครัวเรือนของท่านใช้ปลูกในปัจจุบัน.....

34. ข้าวที่ปลูกในปัจจุบันเพื่อ

- [] บริโภคในครัวเรือน [] ขาย [] ทั้งสองอย่าง

35. แรงงานที่ใช้ในการปลูกข้าวในปัจจุบันคือ

- [] แรงงานในครอบครัว [] แรงงานจ้าง [] การแลกเปลี่ยนแรงงาน

36. พื้นที่ที่ใช้ปลูกข้าวในปัจจุบันมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินแบบใด

- [] ที่ดินของตนเอง
 [] ที่ดินที่เช่าจาก.....ค่าเช่า.....บาทต่อไร่
 [] ที่ดินที่ขอใช้จาก.....

37. อธิบายเพิ่มเติม (ถึงเหตุผลในการยังคงทำการปลูกข้าวหรือเลิกปลูกข้าว) ของครัวเรือน.....

.....

.....

.....

38. ในอดีตครัวเรือนของท่านปลูกพืชไร่หรือไม่

☐ ปลูก ☐ ไม่ปลูก

39. ชนิดของพืชไร่ที่ครัวเรือนของท่านเคยปลูกในอดีต

☐ ผัก ☐ ข้าวไร่ ☐ ข้าวโพด ☐ ดอกไม้ ☐ กาแฟ

☐ สดอเบอร์รี่ ☐ พืชผัก (ระบุ).....

☐ อื่นๆ (ระบุ).....

40. สถานที่ปลูกพืชไร่ในอดีต

☐ ในหมู่บ้าน ☐ นอกหมู่บ้าน (ระบุชื่อสถานที่).....

41. พืชไร่ที่ปลูกในอดีตเพื่อบริโภคในครัวเรือนหรือเพื่อขาย

☐ บริโภคในครัวเรือน ☐ ขาย ☐ ทั้งสองอย่าง

42. แรงงานที่ใช้ในการปลูกพืชไร่ในอดีตคือ

☐ แรงงานในครอบครัว ☐ แรงงานจ้าง ☐ การแลกเปลี่ยนแรงงาน

43. พื้นที่ที่ใช้ปลูกพืชไร่ในอดีตมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินแบบใด

☐ ที่ดินของตนเอง

☐ ที่ดินที่เช่าจาก.....ค่าเช่า.....บาทต่อไร่

☐ ที่ดินที่ขอใช้จาก.....

44. ในปัจจุบันครัวเรือนของท่านปลูกพืชไร่หรือไม่

☐ ปลูก ☐ ไม่ปลูก

45. ชนิดของพืชไร่ที่ครัวเรือนของท่านปลูกในปัจจุบัน

☐ ผัก ☐ ข้าวไร่ ☐ ข้าวโพด ☐ ดอกไม้ ☐ กาแฟ

☐ สดอเบอร์รี่ ☐ พืชผัก (ระบุ).....

☐ อื่นๆ (ระบุ).....

46. สถานที่ปลูกพืชไร่ในปัจจุบัน

☐ ในหมู่บ้าน ☐ นอกหมู่บ้าน (ระบุชื่อสถานที่).....

47. พืชไร่ที่ปลูกในปัจจุบันเพื่อบริโภคในครัวเรือนหรือเพื่อขาย

☐ บริโภคในครัวเรือน ☐ ขาย ☐ ทั้งสองอย่าง

48. แรงงานที่ใช้ในการปลูกพืชไร่ในปัจจุบันคือ

☐ แรงงานในครอบครัว ☐ แรงงานจ้าง ☐ การแลกเปลี่ยนแรงงาน

49. พื้นที่ที่ใช้ปลูกพืชไร่ในปัจจุบันมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินแบบใด

☐ ที่ดินของตนเอง

☐ ที่ดินที่เช่าจาก.....ค่าเช่า.....บาทต่อไร่

☐ ที่ดินที่ขอใช้จาก.....

50. อธิบายเพิ่มเติม (ถึงเหตุผลในการยังคงปลูกพืชไร่หรือเลิกปลูกพืชไร่) ของครัวเรือน.....

.....

.....

.....

.....

51. ในอดีตครัวเรือนของท่านทำสวนไม้ผลหรือไม่

☐ ทำสวนไม้ผล ☐ ไม่ทำสวนไม้ผล

52. ระบุชนิดของไม้ผลที่ครัวเรือนท่านปลูกในอดีต

☐ ท้อ ☐ บัวย ☐ ลิ้นจี่ ☐ พลับ ☐ สาลี่ ☐ อโวคาโด

☐ อื่นๆ (ระบุ).....

53. สถานที่ทำสวนไม้ผลในอดีต

☐ ในหมู่บ้าน ☐ นอกหมู่บ้าน (ระบุชื่อสถานที่).....

54. ไม้ผลที่ปลูกในอดีตเพื่อบริโภคในครัวเรือนหรือเพื่อขาย

☐ บริโภคในครัวเรือน ☐ ขาย ☐ ทั้งสองอย่าง

55. ปัจจุบันครัวเรือนของท่านทำสวนไม้ผลหรือไม่

☐ ทำสวนไม้ผล ☐ ไม่ทำสวนไม้ผล (ถ้าไม่ได้ทำสวนไม้ผลข้ามไปตอบข้อ52)

56. ระบุชนิดของไม้ผลที่ครัวเรือนท่านปลูกในปัจจุบัน

☐ ท้อ ☐ บัวย ☐ ลิ้นจี่ ☐ พลับ ☐ สาลี่ ☐ อโวคาโด

☐ อื่นๆ (ระบุ).....

57. สถานที่ทำสวนไม้ผลในปัจจุบัน

☐ ในหมู่บ้าน ☐ นอกหมู่บ้าน (ระบุชื่อสถานที่).....

58. ไม้ผลที่ปลูกในปัจจุบันเพื่อบริโภคในครัวเรือนหรือเพื่อขาย

☐ บริโภคในครัวเรือน ☐ ขาย ☐ ทั้งสองอย่าง

59. อธิบายเพิ่มเติม (ถึงเหตุผลในการยังคงทำสวนไม้ผลหรือเลิกทำสวนไม้ผล) ของครัวเรือน.....

.....

.....

.....

60. ประวัติการทำการเพาะปลูกในครัวเรือนของท่าน ชนิดของพืชที่ท่านปลูก (เรียงตามลำดับช่วงเวลาทำการปลูก)

ลำดับ ที่	เนื้อที่ (ไร่)	ชนิดพืช(1)	ปลูกไว้เพื่อ		ผลผลิต รวม(กก.)	เริ่มปลูก เมื่อปี พ.ศ.	ระยะ เวลาที่ปลูก (ปี)	สถานที่ ปลูก(2)	แหล่งที่มา ของเมล็ดพันธุ์
			บริโภคใน ครัวเรือน	ขาย					

61. ชนิดพืชที่ปลูก ระบุชนิดพืชที่ท่านปลูกอยู่ในปัจจุบัน พร้อมทั้งประมาณการเนื้อที่ที่ปลูกและสถานที่ที่ปลูก

แปลง ที่	เนื้อที่ (ไร่)	ชนิดพืช(1)	ปลูกไว้เพื่อ		ผลผลิต รวม(กก.)	ราคาผล ผลิตบาท/กก.	สถานที่ ปลูก(2)	แหล่งที่มา ของเมล็ดพันธุ์
			บริโภคใน ครัวเรือน	ขาย				

(1) ให้ระบุว่า ทำนา ลี้ยงจี่ ห่อ บัวย ปลูก

(2) ให้ระบุว่าอยู่ติดกับหมู่บ้านหรืออยู่นอกหมู่บ้าน ถ้าพื้นที่เพาะปลูกอยู่นอกหมู่บ้านให้ระบุชื่อหมู่บ้าน ตำบล และอำเภอ ของพื้นที่ไปทำการเพาะปลูก

62. การใช้แรงงานตลอดฤดูกาลผลิต

กิจกรรม	แรงงานครอบครัว			แรงงานแลกเปลี่ยน (คน)	แรงงานจ้าง (คน)
	รวม	ชาย	หญิง		
1. เตรียมดิน					
2. เตรียมเมล็ดพันธุ์					
3. ปลูก					
4. ใส่ปุ๋ย					
5. ฉีดยาปราบศัตรูพืช					
6. รดน้ำ					
7. คายหญ้า พรวนดิน					
8. เก็บเกี่ยว					
9. ขนย้ายผลผลิต					
10. อื่นๆ					

63. สมาชิกในครัวเรือนของท่านทำกิจกรรมทางการเกษตรข้อใดต่อไปนี้บ้าง แยกจำนวนชายหญิง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- [] เพาะปลูก ชาย..... หญิง..... [] เลี้ยงสัตว์ ชาย..... หญิง.....
 [] รับจ้างทำงานในภาคการเกษตร ชาย..... หญิง.....
 [] อื่นๆ..... ชาย..... หญิง.....

64. หน่วยงานของทางราชการใด เข้ามาส่งเสริมในเรื่องการเพาะปลูกให้กับครัวเรือนของท่านบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- [] โครงการหลวง [] กรมส่งเสริมการเกษตร [] ธกส.
 [] กรมประชาสัมพันธ์ [] อื่นๆ (ระบุ).....

65. หน่วยงานราชการในข้อ 64 เข้ามาส่งเสริมการเกษตรให้กับครัวเรือนของท่านในข้อใดดังต่อไปนี้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- [] เมล็ดพันธุ์และกล้าพันธุ์ [] สารเคมีกำจัดวัชพืชหรือศัตรูพืช
 [] ปุ๋ย [] ให้ความรู้หรือจัดอบรมเกี่ยวกับการเกษตร
 [] จัดตลาดรองรับผลผลิต [] อื่นๆ (ระบุ).....

66. ในการเพาะปลูก ท่านใช้สารเคมีเหล่านี้หรือไม่ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- [] ปุ๋ย [] ยาคุมหญ้า [] ยาถอนวัชพืช [] ยาเร่งดอกหรือผล
[] ยาฆ่าแมลง [] อื่นๆ (ระบุ).....

67. แหล่งทุนที่ท่านใช้ในการเพาะปลูกคือ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- [] ทุนส่วนตัว [] สินเชื่อทางการผลิต [] อื่นๆ (ระบุ).....

68. แหล่งสินเชื่อที่ท่านใช้ในการผลิต

- [] ธนาคารพาณิชย์ ระบุชื่อ.....
[] พ่อค้าหรือนายทุนระบุชื่อ.....
[] กองทุนต่างๆ ระบุชื่อ.....
[] ธกส. ระบุชื่อ.....

69. ปัญหาการผลิตและปัญหาการตลาดที่พบจากการทำการเกษตร.....

.....
.....
.....

ส่วนที่ 3 ข้อมูลทางด้านสิ่งแวดล้อม

70. คราวเรือนของท่านเคยประสบปัญหาทางสิ่งแวดล้อมเหล่านี้หรือไม่ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- [] ปัญหาไฟฟ้า [] ปัญหาดินจืด [] ปัญหาการพังทลายของดิน
[] ปัญหาศัตรูพืช [] ปัญหาขยะ [] ปัญหาการลดลงของพื้นที่ป่า
[] ปัญหาน้ำเสีย [] ปัญหาผลผลิตลด
[] ปัญหาอื่นๆ (ระบุ).....

71. ท่านแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นดังกล่าวอย่างไร.....

.....
.....
.....

72. คราวเรือนของท่านพึงพาทรัพยากรจากป่าไม้ในลักษณะใดบ้าง

- [] เก็บฟืน [] หาของป่า (หน่อไม้, เห็ด, และแมลงต่างๆ)
[] แหล่งต้นน้ำลำธารของหมู่บ้าน [] อื่นๆ (ระบุ).....

73. ครีวเรือนของท่านเข้าร่วมการรักษาสภาพแวดล้อมของชุมชนในข้อใดบ้าง

วิธีการ	ทำ	ไม่ได้ทำ	ระบุบริเวณที่ทำ
1. ปลูกลป่า			
2. ทำแนวกันไฟ			
3. ป้องกันผู้บุกรุก			
4. รักษาหน้าดิน			
5. กำจัดขยะ			
6. ป้องกันน้ำเสีย			
7. ดูแลพื้นที่ต้นน้ำของหมู่บ้าน			
8. อื่นๆ (ระบุ)			

ภาคผนวก ค

กฎหมายควบคุมการใช้ที่ดินบริเวณป่าดอยสุเทพเป็นเขตหวงห้ามที่ดิน

(สำเนา)

ตอนที่ 28 เล่มที่ 66 ราชกิจจานุเบกษา 17 พฤษภาคม 2492

พระราชกฤษฎีกา

กำหนดเขตหวงห้ามที่ดินในท้องที่ตำบลโป่งแยง

ตำบลดอนแก้ว อำเภอแมริม ตำบลช้างเผือก

ตำบลสุเทพ และตำบลแม่เหียะ อำเภอเมือง

เชียงใหม่ และตำบลหนองควาย ตำบลบ้านปง

อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2492

ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

รังสิต กรมขุนชัยนาทนเรนทร

ทำหน้าที่ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

ให้ไว้ ณ วันที่ 3 พฤษภาคม พ.ศ. 2492

เป็นปีที่ 4 ในรัชกาลปัจจุบัน

โดยที่เป็นการสมควรกำหนดเขตหวงห้ามที่ดินในท้องที่ตำบลโป่งแยง ตำบลดอนแก้ว อำเภอแมริม ตำบลช้างเผือก ตำบลสุเทพ และตำบลแม่เหียะ อำเภอเมืองเชียงใหม่ และตำบลหนองควาย ตำบลบ้านปง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

พระมหากษัตริย์อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 157 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยการหวงห้ามที่ดินรกร้างว่างเปล่าอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน พุทธศักราช 2478 จึงมีพระบรมราชโองการให้ตราพระราชกฤษฎีกาขึ้นไว้ดังต่อไปนี้

มาตรา 1 พระราชกฤษฎีกา นี้เรียกว่า "พระราชกฤษฎีกากำหนดเขตหวงห้ามที่ดินในท้องที่ตำบลโป่งแยง ตำบลดอนแก้ว อำเภอแมริม ตำบลช้างเผือก ตำบลสุเทพ และตำบลแม่เหียะ

อำเภอเมืองเชียงใหม่ และตำบลหนองควาย ตำบลบ้านปง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2492"

มาตรา 2 พระราชกฤษฎีกานี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา 3 ให้อธิบดีกรมป่าไม้เป็นเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจในการหวงห้ามที่ดินตามพระราชกฤษฎีกานี้

มาตรา 4 ให้หวงห้ามที่ดินรกร้างว่างเปล่าในท้องที่ตำบลโป่งแยง ตำบลดอนแก้ว อำเภอแมริม ตำบลช้างเผือก ตำบลสุเทพ และตำบลแม่เหียะ อำเภอเมืองเชียงใหม่ และตำบลหนองควาย ตำบลบ้านปง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ภายในแนวเขตต์ตามแผนที่ท้ายพระราชกฤษฎีกานี้ไว้เพื่อประโยชน์ในราชการแห่งกรมป่าไม้

ห้ามมิให้ผู้ใดเข้าหักร้าง ปูลูกสร้าง หรือจัดทำด้วยประการใด ๆ ในที่ดินนั้น

มาตรา 5 ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการเกษตรราธิการรักษาการตามพระราชกฤษฎีกานี้

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

จอมพล ป. พิบูลสงคราม

นายกรัฐมนตรี

ภาคผนวก ง

กฎหมายควบคุมการใช้ที่ดินบริเวณป่าดอยสุเทพเป็นป่าสงวนแห่งชาติ

(สำเนา)

ฉบับพิเศษ

เล่ม 81 ตอนที่ 121 ราชกิจจานุเบกษา 31 ธันวาคม 2507

กฎกระทรวง

ฉบับที่ 25 (พ.ศ. 2507)

ออกตามความในพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ

พ.ศ.2507

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 5 และมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรออกกฎกระทรวงไว้ ดังต่อไปนี้

กำหนดให้ป่าดอยสุเทพ ในท้องที่ตำบลโป่งแยง ตำบลดอนแก้ว ตำบลแม่แรม ตำบลแม่ลา อำเภอแมริม ตำบลช้างเผือก ตำบลสุเทพ และตำบลแม่เหียะ อำเภอเมืองเชียงใหม่ และตำบลบ้านปง ตำบลหนองควาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ภายในแนวเขตตามแผนที่ท้ายกฎกระทรวงนี้เป็นป่าสงวนแห่งชาติ

ให้ไว้ ณ วันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2507

พระประกาศสหกรณ์

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร

หมายเหตุ เหตุผลในการประกาศให้กฎกระทรวงฉบับนี้ คือ เนื่องจากป่าแห่งนี้มีไม้สัก ไม้ตะเคียน ไม้เหียง ไม้ดิ่ง ไม้แฉะ และไม้เป่าซึ่งมีค่าจำนวนมาก และมีของป่ากับทรัพยากรธรรมชาติอื่นด้วยสมควรกำหนดให้เป็นป่าสงวนแห่งชาติเพื่อรักษาสภาพป่าไม้ของป่า และทรัพยากรธรรมชาติไว้

ภาคผนวก จ

กฎหมายควบคุมการใช้ที่ดินบริเวณป่าดอยสุเทพ เป็นอุทยานแห่งชาติ

(สำเนา)

เล่ม 98 ตอนที่ 57

ราชกิจจานุเบกษา

14 เมษายน 2524

พระราชกฤษฎีกา

กำหนดบริเวณที่ดินป่าดอยสุเทพ ในท้องที่ตำบลโป่งแยง ตำบลแม่แรม ตำบลแม่สา
ตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม ตำบลบ้านโป่ง ตำบลหนองควาย อำเภอหางดง และตำบล
ช้างเผือก

ตำบลสุเทพ ตำบลแม่เหียะ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ให้เป็นอุทยานแห่งชาติ
พ.ศ. 2524

ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.

ให้ไว้ ณ วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2524

เป็นปีที่ 36 ในรัชกาลปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระปรมิททรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ
ให้ประกาศว่า

โดยที่เป็นการสมควรกำหนดบริเวณที่ดินป่าดอยสุเทพ ในท้องที่ตำบลโป่งแยง ตำบลแม่
แรม ตำบลแม่สา ตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม ตำบลบ้านโป่ง ตำบลหนองควาย อำเภอหางดง และ
ตำบลช้างเผือก ตำบลสุเทพ ตำบลแม่เหียะ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ให้เป็นอุทยาน
แห่งชาติ

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 159 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และ
มาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตรา
พระราชกฤษฎีกาขึ้นไว้ ดังต่อไปนี้

มาตรา 1 พระราชกฤษฎีกานี้เรียกว่า พระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณที่ดินป่าดอยสุเทพ
ในท้องที่ตำบลโป่งแยง ตำบลแม่แรม ตำบลแม่สา ตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม ตำบลบ้านโป่ง

ตำบลหนองควาย อำเภอหางดง และตำบลช้างเผือก ตำบลสุเทพ ตำบลแม่เหียะ อำเภอเมือง เชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ให้เป็นอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2524"

มาตรา 2 พระราชกฤษฎีกานี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา 3 ให้บริเวณที่ดินป่าดอยสุเทพ ในท้องที่ตำบลโป่งแยง ตำบลแม่แรม ตำบลแม่สา ตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม ตำบลบ้านโป่ง ตำบลหนองควาย อำเภอหางดง และตำบลช้างเผือก ตำบลสุเทพ ตำบลแม่เหียะ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ให้เป็นอุทยานแห่งชาติ

มาตรา 4 ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการเกษตรและสหกรณ์ รักษาการตามพระราชกฤษฎีกานี้

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

จอมพล ป. พิบูลสงคราม

นายกรัฐมนตรี

หมายเหตุ : เหตุผลในการประกาศใช้พระราชกฤษฎีกาฉบับนี้คือ เนื่องจากป่าดอยสุเทพ ในท้องที่ตำบลโป่งแยง ตำบลแม่แรม ตำบลแม่สา ตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม ตำบลบ้านโป่ง ตำบลหนองควาย อำเภอหางดง และตำบลช้างเผือก ตำบลสุเทพ ตำบลแม่เหียะ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ เนื้อที่ประมาณ 100,662.50 ไร่ ประกอบด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญและมีค่า เช่น ป่าไม้ ของป่า สัตว์ป่า นานาชนิด กับมีธรรมชาติที่สวยงามยิ่งหลายแห่ง เช่น น้ำตกห้วยแก้ว เป็นต้น สมควรกำหนดให้เป็นอุทยานแห่งชาติ ตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพธรรมชาตินั้นให้คงอยู่เช่นเดิม มิให้ถูกทำลายหรือเปลี่ยนแปลงไปเพื่อประโยชน์ในการพักผ่อนหย่อนใจของประชาชน เพื่อการศึกษาค้นคว้าและเพื่ออำนวยความสะดวกอื่นแก่รัฐและประชาชน จึงจำเป็นต้องตราเป็นพระราชกฤษฎีกานี้ขึ้น

ภาคผนวก จ

พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504

(สำเนา)

พระราชบัญญัติ

อุทยานแห่งชาติ

พ.ศ. ๒๕๐๔

ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.

ให้ไว้ ณ วันที่ ๒๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๔

เป็นปีที่ ๑๖ ในรัชกาลปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า

โดยที่เป็นการสมควรมีกฎหมายว่าด้วยอุทยานแห่งชาติ

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้ โดยคำแนะนำและยินยอมของสภาร่างรัฐธรรมนูญในฐานะรัฐสภา ดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติ อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔”

มาตรา ๒ พระราชบัญญัตินี้ ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้นไป

มาตรา ๓ บรรดาบทกฎหมาย กฎ และข้อบังคับอื่นในส่วนที่มีบัญญัติไว้แล้วในพระราชบัญญัตินี้ หรือซึ่งขัดหรือแย้งกับบทพระราชบัญญัตินี้ ให้ใช้พระราชบัญญัตินี้แทน

มาตรา ๔ ในพระราชบัญญัตินี้

(๑) “ที่ดิน” หมายความว่า พื้นที่ดินทั่วไป และให้หมายความรวมถึง ภูเขา ห้วย หนอง คลอง บึง บาง ลำน้ำ ทะเลสาบ เกาะและที่ชายทะเลด้วย

(๒) “อุทยานแห่งชาติ” หมายความว่าที่ดินที่ได้กำหนดให้เป็นอุทยานแห่งชาติตามพระราชบัญญัตินี้

- (๓) "ไม้" หมายความว่ารวมถึงพันธุ์ไม้ทุกชนิดทั้งที่เป็นต้น เป็นกอ เป็นเถา ตลอดจนส่วนต่างๆ ของไม้
- (๔) "พนักงานเจ้าหน้าที่" หมายความว่า ผู้ซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้งให้ปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้
- (๕) "อธิบดี" หมายความว่า อธิบดีกรมป่าไม้
- (๖) "รัฐมนตรี" หมายความว่า รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้
- มาตรา ๕ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้และให้มีอำนาจแต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่และออกกฎกระทรวงเพื่อปฏิบัติการพระราชบัญญัตินี้ กฎกระทรวงนั้น เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

หมวด ๑

การกำหนดที่ดินให้เป็นอุทยานแห่งชาติ

มาตรา ๖ เมื่อรัฐบาลเห็นสมควรกำหนดบริเวณที่ดินแห่งใดที่มีสภาพธรรมชาติเป็นที่น่าสนใจ ให้คงอยู่ในสภาพธรรมชาติเดิม เพื่อสงวนไว้ให้เป็นประโยชน์แก่การศึกษาและรื่นรมย์ของประชาชน ก็ให้มีอำนาจกระทำได้โดยประกาศพระราชกฤษฎีกาและให้มีแผนที่แสดงแนวเขตแห่งบริเวณที่กำหนดนั้นแนบท้ายพระราชกฤษฎีกาด้วย บริเวณที่กำหนดนี้เรียกว่า "อุทยานแห่งชาติ"

ที่ดินที่จะกำหนดให้เป็นอุทยานแห่งชาตินั้น ต้องเป็นที่ดินที่มีได้อยู่ในกรรมสิทธิ์หรือครอบครอง โดยชอบด้วยกฎหมายของบุคคลใดซึ่งมิใช่ทบวงการเมือง

มาตรา ๗ การขยายหรือการเพิกถอนอุทยานแห่งชาติไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วนให้กระทำโดยพระราชกฤษฎีกา และในกรณีที่มีใช่เป็นการเพิกถอนอุทยานแห่งชาติทั้งหมด ให้มีแผนที่แสดงเขตที่เปลี่ยนแปลงไปแนบท้ายพระราชกฤษฎีกาด้วย

มาตรา ๘ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่จัดให้มีหลักเขตและป้าย หรือเครื่องหมายแสดงเขตอุทยานแห่งชาติได้ตามสมควร เพื่อให้ประชาชนเห็นได้ว่าเป็นเขตอุทยานแห่งชาติ

หมวด ๒

คณะกรรมการอุทยานแห่งชาติ

มาตรา ๙ ให้มีกรรมการคณะหนึ่ง เรียกว่า "คณะกรรมการอุทยานแห่งชาติ" ประกอบด้วยปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ อธิบดีกรมป่าไม้ ผู้แทนกรมมหาดไทย ผู้แทนกรมที่ดิน และกรรมการอื่นไม่เกินสิบเอ็ดคนซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้ง

มาตรา ๑๐ กรรมการซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้งอยู่ในตำแหน่ง คราวละสองปี

กรรมการซึ่งพ้นจากตำแหน่งอาจได้รับแต่งตั้งอีกได้

มาตรา ๑๑ นอกจากการพ้นตำแหน่งตามวาระ ตามมาตรา ๑๐ กรรมการพ้นจากตำแหน่งเมื่อ

- (๑) ตาย
- (๒) ลาออก
- (๓) คณะรัฐมนตรีให้ออก
- (๔) เป็นบุคคลไร้ความสามารถ หรือเสมือนไร้ความสามารถ
- (๕) ได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่คดีความผิดที่เป็น

ลหุโทษ หรือความผิดอันได้กระทำโดยประมาท

เมื่อกรรมการพ้นจากตำแหน่งก่อนวาระ คณะรัฐมนตรีอาจแต่งตั้งผู้อื่นแทนได้

กรรมการผู้ได้รับแต่งตั้งตามความในวรรคก่อน อยู่ในตำแหน่งตามวาระเท่าที่ผู้ที่ตนแทน

มาตรา ๑๒ การประชุมคณะกรรมการ ถ้าประธานกรรมการไม่มาประชุมหรือไม่อยู่ในที่

ประชุม ให้คณะกรรมการเลือกกรรมการคนหนึ่งเป็นประธานในที่ประชุม

การวินิจฉัยชี้ขาดที่ประชุม ให้ถือเอาเสียงข้างมาก

กรรมการคนหนึ่งให้มีเสียงหนึ่งในการลงคะแนน ถ้าคะแนนเสียงเท่ากันให้ประธานในที่

ประชุมออกเสียงเพิ่มขึ้นอีกเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด

มาตรา ๑๓ การประชุมทุกคราว ต้องมีกรรมการมาประชุมไม่ต่ำกว่ากึ่งจำนวนของกรรมการทั้งหมด จึงจะเป็นองค์ประชุม

มาตรา ๑๔ คณะกรรมการจะตั้งอนุกรรมการเพื่อพิจารณา หรือปฏิบัติการอย่างหนึ่งอย่างใดตามที่คณะกรรมการมอบหมายก็ได้

มาตรา ๑๕ คณะกรรมการมีหน้าที่ให้คำปรึกษาต่อรัฐมนตรีในเรื่องต่อไปนี้

(๑) การกำหนดที่ดินให้เป็นอุทยานแห่งชาติ และการขยายหรือเพิกถอนอุทยานแห่งชาติ

(๒) การคุ้มครองและดูแลรักษาอุทยานแห่งชาติ

(๓) เรื่องที่รัฐมนตรีปรึกษา

หมวดที่ ๓

การคุ้มครองและดูแลรักษาอุทยานแห่งชาติ

มาตรา ๑๖ ภายในเขตอุทยานแห่งชาติ ห้ามมิให้บุคคลใด

- (๑) ยึดถือหรือครอบครองที่ดิน รวมตลอดถึงก่อสร้าง แผ้วถางหรือเผาป่า
- (๒) เก็บหาน้ำออกไป ทำด้วยประการใดๆ ให้เป็นอันตรายหรือทำให้เสื่อมสภาพ
ซึ่งไม้ ยางไม้ น้ำมันยาง น้ำมันสน แร่ หรือทรัพยากรธรรมชาติอื่น
- (๓) นำสัตว์ออกไป หรือทำด้วยประการใดๆ ให้เป็นอันตรายแก่สัตว์
- (๔) ทำด้วยประการใดๆ ให้เป็นอันตรายหรือทำให้เสื่อมสภาพแก่ ดิน หิน
กรวด หรือทราย
- (๕) เปลี่ยนแปลงทางน้ำหรือทำให้น้ำในลำน้ำ ลำห้วย หนอง บึง ท่วมตัน
หรือเหือดแห้ง
- (๖) ปิดหรือทำให้กีดขวางแก่ทางน้ำหรือทางบก
- (๗) เก็บหา นำออกไป ทำด้วยประการใดๆ ให้เป็นอันตราย หรือทำให้เสื่อม
สภาพ ซึ่งกล้วยไม้ น้ำผึ้ง ครั่ง ถ่านไม้ เปลือกไม้ หรือมูลค้างคาว
- (๘) เก็บ หรือทำด้วยประการใดๆ ให้เป็นอันตรายแก่ ดอกไม้ ใบไม้ หรือผลไม้
- (๙) นำยานพาหนะเข้าออก หรือขับขี่ยานพาหนะในทางที่มีได้จัดไว้เพื่อการนั้น
เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่
- (๑๐) นำอากาศยานขึ้นลงในทางที่มีได้จัดไว้เพื่อการนั้น เว้นแต่จะได้รับอนุญาต
จากพนักงานเจ้าหน้าที่
- (๑๑) นำหรือปล่อยปศุสัตว์เข้าไป
- (๑๒) นำสัตว์เลี้ยงหรือสัตว์พาหนะเข้าไป เว้นแต่จะได้ปฏิบัติตามระเบียบที่
อธิบดีกำหนดโดยอนุมัติของรัฐมนตรี
- (๑๓) เข้าไปดำเนินกิจการใดๆ เพื่อหาผลประโยชน์ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจาก
พนักงานเจ้าหน้าที่
- (๑๔) ปิดประกาศ โฆษณา หรือขีดเขียนในที่ต่างๆ
- (๑๕) นำเครื่องมือสำหรับล่าสัตว์หรือจับสัตว์ หรืออาวุธใดๆ เข้าไปเว้นแต่จะได้
รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ และปฏิบัติตามเงื่อนไขซึ่งพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้อนุญาตนั้น
กำหนดไว้
- (๑๖) ยิงปืน ทำให้เกิดระเบิดซึ่งวัตถุระเบิด หรือจุดดอกไม้เพลิง

(๑๗) ส่งเสียงอื้อฉาวหรือกระทำการอื่นอันเป็นการรบกวน หรือเป็นที่เดือดร้อนรำคาญแก่คนหรือสัตว์

(๑๘) ทิ้งขยะมูลฝอยหรือสิ่งต่างๆ ในที่ที่มีได้จัดไว้เพื่อการนั้น

(๑๙) ทิ้งสิ่งที่เป็นเชื้อเพลิงซึ่งอาจทำให้เกิดเพลิง

มาตรา ๑๗ ห้ามมิให้บุคคลใดกระทำให้หลักเขต ป้าย หรือเครื่องหมายอื่นซึ่งเจ้าพนักงานเจ้าหน้าที่จัดให้มีตามตามพระราชบัญญัตินี้ เคลื่อนที่ ลบเลือน เสียหาย หรือไร้ประโยชน์

มาตรา ๑๘ บุคคลซึ่งเข้าไปในเขตอุทยานแห่งชาติ ต้องปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งได้สั่งให้ปฏิบัติตามระเบียบที่อธิบดีกำหนด โดยอนุมัติของรัฐมนตรี

มาตรา ๑๙ บทบัญญัติในมาตรา ๑๖ และมาตรา ๑๗ มิให้ใช้บังคับแก่ พนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งปฏิบัติการไปเพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองและดูแลรักษาอุทยานแห่งชาติ หรือการศึกษา หรือวิจัยทางวิชาการ หรือเพื่ออำนวยความสะดวกในการทัศนอาจร หรือการพักอาศัย หรือเพื่ออำนวยความสะดวก หรือให้ความรู้แก่ประชาชน ทั้งนี้ ต้องเป็นไปตามระเบียบที่อธิบดีกำหนด โดยอนุมัติของรัฐมนตรี

มาตรา ๒๐ การจับกุมปราบปรามผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่เป็นพนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

มาตรา ๒๑ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจออกคำสั่งให้ผู้กระทำความผิดตามมาตรา ๑๖ ออกจากเขตอุทยานแห่งชาติ หรืองดเว้นการกระทำใดๆ ในเขตอุทยานแห่งชาติ

มาตรา ๒๒ ในกรณีที่มีการฝ่าฝืนพระราชบัญญัตินี้ เป็นเหตุให้มีสิ่งปลูกสร้างขึ้นใหม่ หรือมีสิ่งอื่นใดในอุทยานแห่งชาติผิดไปจากสภาพเดิม ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจสั่งให้ผู้กระทำความผิดทำลายหรือรื้อถอนสิ่งนั้นๆ ออกไปให้ทันอุทยานแห่งชาติ หรือทำให้สิ่งนั้นกลับคืนสู่สภาพเดิม แล้วแต่กรณี ถ้าผู้กระทำความผิดไม่ปฏิบัติตาม หรือถ้าไม่รู้ตัวผู้กระทำความผิด หรือเพื่อป้องกันหรือบรรเทาความเสียหายแก่อุทยานแห่งชาติ พนักงานเจ้าหน้าที่จะกระทำการกล่าวแล้วอย่างใดอย่างหนึ่งเสียเองก็ได้ตามสมควรแก่กรณี และผู้กระทำความผิดมีหน้าที่ชดเชยค่าใช้จ่ายที่ต้องเสียไปในการที่พนักงานเจ้าหน้าที่กระทำการเสียเองนั้น

หมวด ๔

เบ็ดเตล็ด

มาตรา ๒๓ ถ้าเห็นเป็นการสมควรให้ประชาชนชำระเงินเนื่องในการที่พนักงานเจ้าหน้าที่ให้บริการหรือให้ความสะดวกต่างๆ ในอุทยานแห่งชาติ หรือให้บุคคลใดเสียค่าธรรมเนียมหรือค่าตอบแทนสำหรับการที่ได้รับอนุญาตให้ดำเนินกิจการหรือพักอาศัยอยู่ในอุทยานแห่งชาติ อธิบดีมีอำนาจกำหนดอัตราและวางระเบียบเกี่ยวกับการเก็บค่าบริการ ค่าธรรมเนียม หรือค่าตอบแทนดังกล่าวได้ ทั้งนี้ โดยอนุมัติของรัฐมนตรี

เงินที่เก็บได้ตามวรรคก่อน เงินที่มีผู้บริจาคเพื่อบำรุงอุทยานแห่งชาติ เงินค่าปรับที่พนักงานเจ้าหน้าที่เปรียบเทียบตามมาตรา ๒๔ และเงินรายได้อื่นให้ได้รับยกเว้นไม่ต้องเสียภาษีอากรใดๆ และเก็บรักษาไว้ใช้จ่ายในการบำรุงรักษาอุทยานแห่งชาติ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่อธิบดีกำหนดโดยอนุมัติของรัฐมนตรี

หมวด ๕

บทกำหนดโทษ

มาตรา ๒๔ ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา ๑๖ (๑) (๒) (๓) (๔) หรือ (๕) ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๒๕ ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา ๑๖ (๖) (๗) (๘) (๙) (๑๐) (๑๑) มาตรา ๑๗ หรือมาตรา ๑๘ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๒๖ ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา ๑๖ (๒) (๓) (๔) หรือ (๗) ถ้าปรากฏว่าสัตว์หรือทรัพย์สินที่เก็บหาหรือนำออกมีราคาเพียงเล็กน้อย หรือความเสียหายที่เกิดขึ้นมีเพียงเล็กน้อย ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าร้อยบาท

มาตรา ๒๗ ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา ๑๖ (๘) (๑๒) (๑๓) (๑๔) (๑๕) (๑๖) (๑๗) (๑๘) หรือ (๑๙) ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าร้อยบาท

มาตรา ๒๘ บรรดาความผิดตามมาตรา ๒๕ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๗ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจเปรียบเทียบได้

มาตรา ๒๙ บรรดาอาวุธ เครื่องมือ เครื่องใช้ และยานพาหนะใดๆ ซึ่งบุคคลได้ใช้ในการกระทำความผิดตามมาตรา ๑๖ (๑) ฐานแผ้วถางหรือเผาป่า หรือตามมาตรา ๑๖ (๒) ฐานทำให้เป็นอันตราย หรือทำให้เสื่อมสภาพสิ่งไม้ หรือตามมาตรา ๑๖ (๓) ฐานทำให้เป็นอันตรายต่อสัตว์ หรือตามมาตรา ๑๖ (๔) ฐานทำให้เป็นอันตรายหรือเสื่อมสภาพแก่ดิน หิน กรวด หรือทราย ให้

รับเสียทั้งสิ้น โดยไม่ต้องคำนึงว่าเป็นของผู้กระทำความผิด และมีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาของศาลหรือไม่

บทเฉพาะกาล

มาตรา ๓๐ สัมปทานและใบอนุญาตทำไม้หรือเก็บหาของป่า ตามกฎหมายว่าด้วยป่าไม้ ใบอนุญาตให้อยู่อาศัยหรือทำประโยชน์ในที่ป่าคุ้มครองหรือป่าสงวนตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองและสงวนป่า อาชญาบัตร ประทานบัตร และใบอนุญาตตามกฎหมายว่าด้วยการทำเหมืองแร่ และสัมปทานตามประมวลกฎหมายที่ดิน ซึ่งได้ออกให้แก่บุคคลใดไว้แล้วก่อนวันที่พระราชกฤษฎีกาซึ่งออกตามมาตรา ๖ บังคับใช้ ให้คงใช้ต่อไป เพียงเท่ากำหนดอายุของสัมปทาน อาชญาบัตร หรือประทานบัตร หรือใบอนุญาตนั้นๆ

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

จอมพล ส. ธนะรัชต์

นายกรัฐมนตรี

หมายเหตุ : เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้คือ เพื่อคุ้มครองรักษาทรัพยากรธรรมชาติมีอยู่ เช่น พันธุ์ไม้ และของป่า สัตว์ป่า ตลอดจนทิวทัศน์ ป่าและภูเขาให้คงอยู่ในสภาพธรรมชาติเดิม มิให้ถูกทำลายหรือเปลี่ยนแปลงไป เพื่ออำนวยความสะดวกทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่รัฐและประชาชนสืบไป

(ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๗๙ ตอนที่ ๘๐ วันที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๐๔)

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	นางสาวดาริกา ห้วยทราย	
วัน เดือน ปี เกิด	28 มกราคม 2518	
ประวัติการศึกษา	สำเร็จการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย เชียงใหม่ ปีการศึกษา 2535	โรงเรียนวัฒโนทัยพายัพ
	สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปีการศึกษา 2539	สาขาวิชาภูมิศาสตร์